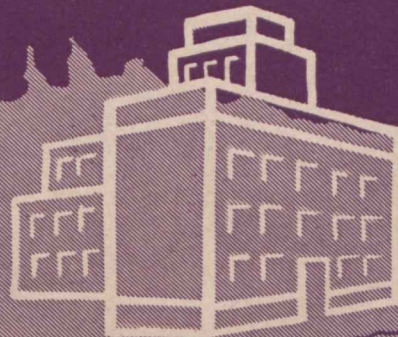
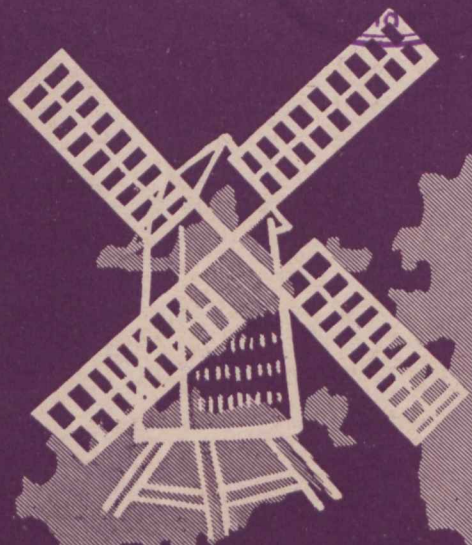

EESTI VESKI

S I S U:

*Keelati uute jahutööstuste
asutamine*

*Kahjutulede puhkemisest
veskis H. Tults*

Kuidas hoida vilja laos

Nisuleiva küsimusest . . . M. Kask

Sangaste rukis M. Pill

*Nisutootmise probleem meie
teraviljamajanduses . . E. Lageda*

Tõuvilja liikide võrdlus . M. Pill

Ühingu tegevusest

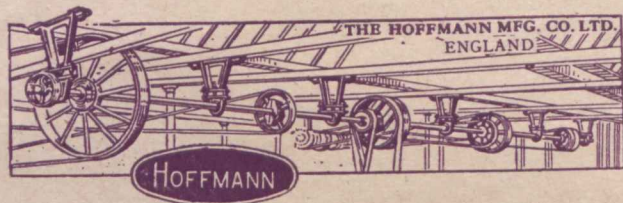
Seadusandlus ja maksundus

Majanduslik ringvaade

NR. 2

JUUNI

1939

Kui kuullaager — siis juba

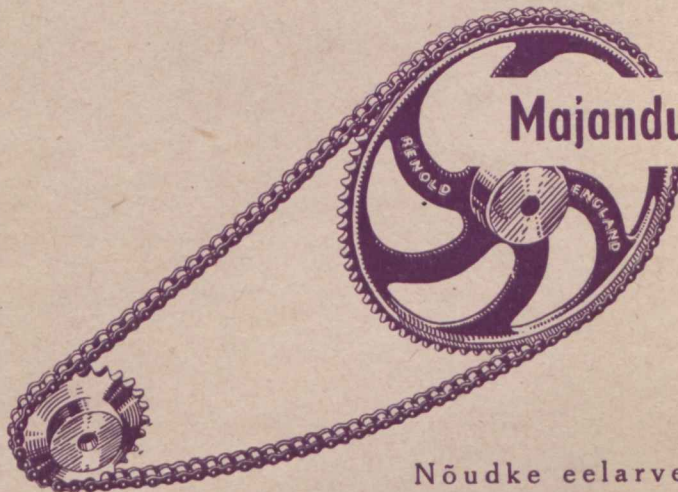
inglise

HOFFMANN

kuullaagrid igaks otstarbeks, laagripesad, inglise kõrgema vastupidavusega FOSFOR-PRONKS.

Kõrgema kvaliteediga inglise laagrimetall „VULCAN“.

Nõudke kataloogi nr. 10

Majanduslikult kasulikum

JÕUÜLEKANNE

„Renold“ ja „Coventry“
kett-jõuülekanded
1—1000 HP.

Nõudke eelarvet ja lähemaid andmeid

K./m. *Lier ja Rossbaum*

VIRU TÄNAV 7, TALLINN

EESTI VESKI

VESKIASJANDUSE AJAKIRI

Väljaandja: Üleriiklik Veskipidajate Ühing. Ilmub neli korda aastas.

Toimkond: V. Tamman, ins. Ferd. Peterson, ins. H. Tuults, ins. H. Viirman, agr. M. Pill, dr. V. Sumberg, vann. adv. H. Sumberg, K. Parvei, G. Aavik, R. Siil, P. Jänes, H. Tiels, H. Rink. Toimkonna juhatus: V. Tamman, vastutav toimetaja, ins. H. Viirman, ins. H. Tuults, K. Parvei ja H. Rink, sekretär. Toimetuse ja talituse aadress: Tartu, Kompanii 2, telef. 21-93. Tellimishind 1939. a. peale 2 kr., üksiknumber 60 senti. Kuulutuste hinnad: 1 lk. 25 kr., 1/2 lk. 15 kr., 1/4 lk. 10 kr., väikekuulutused 4 kr. ja 2 kr., kaanel ja tekstis 20% kallim.

Ajakirja tellimisi võtavad vastu postiasutused ja ajakirja talitus. Posti jooksev arve nr. 2396.

NR. 2 (6)

S 5106

JUUNI 1939

II AASTAKÄIK

Sf 5788

Keelati uute jahutööstuste asutamine

Nagu lugejaile teada on veskipidajate soovil ja algatusel koos tööstuse ja põllumajanduse ratsionaliseerimisega kerkinud päevakorrale ka meie tähtsama ja ettevõtete arvu poolest suurema tööstusala — jahutööstuse — korraldamine.

Nende soovide kohaselt on nüüd vabariigi valitsus oma koosolekul 1. juulil s. a. võtnud vastu otsuse, millega keelatakse kuni 1. juulini 1943. a. uute jahutööstuste asutamine, eranditega, et tähendatud ajavahemikul vajaduse korral võidakse vabariigi valitsuse loal juure asutada kuni 35 väiketööstusena tegutsevat jahuveskit ja 18 olemasoleval väiketööstuslikul jahuveskil lubatakse endid suurendada kesktööstuseni (Riigi Teataja nr. 57, 7. juulist 1939).

Majandusministri määrusega 29. juunist möödunud aastal võeti keelu alla uute jahutööstuste asutamine kuni 1. juulini käesoleval aastal. Selle tööstusala uurimiseks määrati vabariigi presidendi poolt möödunud aasta juulis erikomisjon majandus- ja põllutöoministeeriumide, põllutöö- ja kaubandustööstuskodade ja jõukomitee esindajaist, kes jahutööstuse olu- ja seisukorda pidi üksik-

asjaliselt selgitama ja selle üle oma seisukoha esitama.

Komisjon toimetab jahutööstuse uurimist ankeetide ja statistiliste andmete kogumise kaudu ning veskite paikliste ülevaatuste abil.

Nagu jahutööstuse uurimuse andmetest nähtub, on meil kokku 1223 veskit, milledest 5 kuuluvad suurtööstuste, 20 kesktööstuste ja 1198 väiketööstuste liiki. Sisseseadepoolest on lihtjahuveskeid 1069 ja valtsveskeid 154. Maakondade järele on jahutööstusi: Harjumaal — 95, Virumaal — 156, Järva- maal — 82, Läänemaal — 104, Saaremaal — 53, Pärnumaal — 133, Viljandimaal — 108, Valgamaal — 40, Tartumaal — 228, Võrumaal — 143 ja Petserimaal — 81.

Nagu sellest loetelust selgub, on veskite arv kõige suurem Tartumaal — (228) ja kõige väiksem Valgamaal (40).

Oma töövoime poolest suudavad meie veskid normaalse koormatuse juures aastas kuni 74.000 tonni nisu püülikis ja 755.000 tonni teisi teravilju lihtjahuks jahvatada. Tegelik jahvatuse kogus on meil aga 43.000 tonni nisu ja 380.000 tonni teisi teravilju aastas.

Võiks tekkida küsimus, et jahutööstuse ala reguleerimiseks aitaks üleliigsete tööstuste sulgemisest, nagu see omal ajal teostus piiritusetööstuse reguleerimisel. Sarnast lahendust ei pidanud komisjon siin aga kohaseks, kuna meil põllumajanduse toodangu tõusuga, hoogsa uudismaade harimisega ja karjapidamise arenemisega igal aastal suureneb jahvatusvilja kogus, millega ka veskite töö mõningal määral suureneb.

Ka tuleb silmas pidada asjaolu, et peagu pooled jahuveskitest töötavad veejõul, mis kehtivate seaduste kohaselt 2 suvekuu vältel veetammid peavad maas hoidma, samuti tuleb arvestada põllupidajate soove, et jahuveskid võimalikult lähedal asuksid ja kättesaadavad oleksid.

Komisjon jõudis üksmeelsele otsusele, et jahutööstusi — nii lihtjahu- kui ka püüli- veskite alal on umbes 2 korda rohkem, kui neid tegelikult vaja, mispärast uute tööstuste asutamine sel alal võiks kujuneda rahvamajanduslikult üleliigseks investeerimiseks. Ka kahjustab kohati üleliigne võistlus seda tööala nii, et veski kasutajail puudub võimalus veskite korrastamiseks, rääkimata sisseseade

uuendamisest ja moderniseerimisest, mis suuremate kuludega seotud, kuid mis kohati hädavajalised. Peaks aga lähemate aastate jooksul uute põllumajandusrajoonide tekkimise või mõne muu asjaolu tõttu veskite järele kuskil vajadus ilmnema, tuleks lubada juurde asutada veel kuni 35 väiketööstust teravilja jahvatuse alal.

Ka pidas komisjon soovitavaks keelata olemasolevatel veskitel väiketööstusliigist üle minna kesktööstusliiki, samuti ka kesktööstustest suurtööstusliiki, välja arvatud 18 väiketööstust, mis tegelikult praegu kesktööstustena tegutsevad. Komisjoni ettepaneku kohaselt annaks ülaltähendatud juhtudel veskite asutamiseks ja väiketööstusliigist üleminekuks load vabariigi valitsus majandusministri ettepanekul.

Keeld on mõeldud võõrast vilja tasu eest jahvatavate veskite kohta, kuna oma majapidamise otstarbel töötavate veskite asutamine jääks endiselt vabaks.

Majandusminister ühines komisjoni arvamise ja jahutööstusala korraldamise asjus ning esitas vastava ettepaneku vabariigi valitsusele, kus see heaks kiideti.

Kahjutulede puhkemisest veskis

Dipl. ins. H. Tults

Viimasel ajal on Eestit tabanud erakordselt suured kahjutuled, mis ei ole ka veskeid puudutamata jätnud. Kahjuks ei ole käepärast meie viimase aja uurimusi veskite põlemise põhjuste üle, kuid ajalehtede teadete järgi on mõnigi põhjus teada.

Kindlustusseltside liigituse alusel arvatakse veskid kõige tulekardetavamate tööstuste liiki ja selle tõttu on ka kindlustuspreemia veskite kindlustamisel eriti kõrge. Veskite tulekardetavus ei ole just tingitud puu kui veski peamise ehitusmaterjali tulekardetavusest, vaid veski erilisest ehitusviisist, kus terved torude süsteemid läbistavad kõik veski korrad. Kusagil veskis puhkenud tuli levib torudes tekkinud loomuliku tõmbuse ja

eriti veel aspiratsiooni tõmbuse tõttu pea silmapilkselt üle kõigi veski kordade laiali.

Ei aita siin ka tulekindlad laed, sest tuli levib lagesid läbivate torude ja elevaatorite kaudu. Sarnase tule levimisega on seletatav asjaolu, et veski põlemisel vaevalt mõnda veski osa päästa õnnestub.

Üheduses veskite automatiseerimisega suureneb tule tekkimise võimalus paljudes laagrites ja elevaatorites, põhjustades ühtlasi ka tule kiirema levimise, eriti tsentraal-aspiratsiooni kaudu.

Kahjutuli võib veskis tekkida järgmistel põhjustel:

- 1) tööstuse käiguosade riketest,
- 2) elektri lühiühendusest,

- 3) isesüttimisest,
- 4) küttekolletest ja sädemetest,
- 5) äikesest,
- 6) süütamisest,
- 7) hooletusest.

Statistiliselt on kindlaks tehtud, et arvu-
liselt $\frac{1}{3}$ veskite põlemisi on tekkinud käigu-
osade rikestest, $\frac{1}{3}$ äikesest ja ülejäänud
 $\frac{1}{3}$ teistel põhjustel. Kuid kahjusumma suu-
ruse järele on käiguosade rikestest tekkinud
tulekahju 75% kogu veskite põlemise kahju-
summast, kuna äikese läbi tekitatud kahju-
summad on võrdlemisi väikesed, mis seleta-
tav sellega, et pikne tabab rohkem vähema-
väärtuslisi tuuleveskeid ja hoonete välisosa-
sid, kus tulele ruttu jaole saab.

Meil moodustavad sädemetest tekkinud
tuleõnnetused võrdlemisi suure %, kuna au-
rukatelde sädemepüüdjad on puudulikud ja
veskikatused kergesti tuldvõtvast sindlist
või laastust.

Ka põhjustavad halvasti installeeritud
elektriseadmed küllalt suure % tuleõnnetusi.
Seepärast olgu veskiomaniku mureks, et
elektriseseade oleks asjatundlikult tehtud.

Isesüttimise oht on võrdlemisi väike,
kuid tihti on suurte silode põlemise põhjused
selgitamata jäänud ja tulepuhkemise põhju-
seks oletatakse keemilist protsessi suures
viljakogus. Igatahes niiske vili silos võib nii
kuumaks minna, et see isegi söestub. Ka
võivad õlised, hunnikusse laotud kaltsud kee-
milise protsessi tõttu isesüttida, seepärast
ärgu hoitagu õliseid kaltse puuosade lähedal,
vaid plekist kastides tulekindlas kohas.

Käesoleva kirjutise ülesanne on kirjel-
dada neid tule puhkemise põhjuseid, mis on
tingitud veskite tööstuslikust iseloomust.
Need kahjutuled tekivad hõõrumisest:

- 1) laagrites,
- 2) puhastus- ja jahvatusmasinates,
- 3) elevaatorites.

Tuli võib neil juhtudel kahel viisil puh-
keda:

- 1) puuosade hariliku süttimisega või
- 2) jahutolmu plahvatuslega.

Teatavasti plahvatab suurel hulgal õhus
hõljuv tolm tulesädemega kokkupuutumisel
sarnaselt püssirohuga. On juhtumeid olnud,
kus jahusegamise ruumides energilise sega-
mise tõttu õhus niipalju tolmu on, et see tu-
lega kokku puutudes plahvatab.

Laagrid

Kõige sagedamini põhjustavad veskites
tuleõnnetusi kuumaksjooksnud laagrid, eriti
veel varem ajal tarvitusel olnud rasvlaag-
rid. Rasvlaagrite kuumenemisel jookseb rasv
laagritest välja ja möldrit alarmeeriv põle-
nud õli lõhn, mis rõngasmääre ja kuullaag-
rite kuumenemisel eriti intensiivne, ei ole
siin nii tuntav. Arvamane, et laagripõlemi-
sed kuullaagrite tarvitamisel ette ei tule, ei
pea paika. Kuulike laagris võib lõhkeda või
mingil muul põhjusel seisma jääda ja taga-
järjeks on laagri kuumenemine. Samuti võib
rõngasmääre laagri määrderõngas seisma
jääda, keerlev völli hõõrub kui viil laagri
kesta vastu ja hõõgub rauapuru süütab õli
ja laagri peal asuva tolmu. Kui veel laager,
nagu seda tihti ette tuleb, prahiga ümbritse-
tud on, siis on tuli varsti lahti.

Tihti hõlbustavad tule levimist ka puust
laagrialused. Seepärast monteeritagu laag-
rid alati betoonalusele ja laagripukid olgu
malmist või rauast, laagrid hoitagu tolmust
ja prahist puhtad ja väljatilkuva õli pannid
tühjendatagu sageli.

Harilikult annab põlev laager end kibeda
õlilõhnaga tunda. Seepärast otsitagu õli-
lõhna tundes põlev laager viibimatult üles,
jahutatagu ära ja kõrvaldatagu kuumaksmi-
nemise põhjus. Õige tihti jahutatakse laag-
rit külma veega ja talvel lumega. Vesi
satub sel teel laagrisse ja tõrjub sealt õli
välja ning tuleoht on palju suuremaks läi-
nud. Laagri põlemisel jäetagu veski seisma,
laager võetagu lahti, jahutatagu ja puhasta-
tagu ära ning säetagu hoolega korda. Üldse
valitagu juba veski ehitamisel kõige pare-
mad laagrid, monteeritagu täpselt ja peetagu
laagrite üle alalist kontrolli. Soojaks läinud
laagrit on kergem korda seada kui põlenud
laagrit ja tervet völli, vahel ka tervet veskit
uue vastu ümber vahetada.

Kroovi- ja jahvatusmasinad

• Viljas leiduvad rauatükid ja kivid võivad kroovimasinasse sattudes sädemeid tekitada ja har. süütamisega või tolmuplahvatusega tuleõnnetuse põhjustada. Tolmuplahvatusel süttivad harilikult filtrid, mis kergesti tuld võtavad ja tulele head süüteainet pakuvad. Seepärast kõrvaldatagu eelpuhastuses kõik kivid ja magneedi abil rauatükid.

Jahukivid võivad samuti tuleõnnetusi tekitada, kas kahe kivivitsa hõõrumisel teineteise vastu või tasakaalustamata kivi kõikumisel tekkinud sädemetest. Ka võivad väikesed rauatükid kivide vahel nii tuliseks minna, et tolmu ja aganad põlema süütavad.

Eriti soodustab tule levimist tugev aspiratsioon. Ventilator puhub harilikult masinatest imetud õhu otse välja. Masinates tulehõõgumisel tekkinud lõhna veski ruumides tunda ei ole ja tuld ei märgata ennem, kui see juba väljaspoole torusid on jõudnud või kui keegi juhuslikult ventilaatori torust väljuvat suitsu või sädemeid märkab.

Tuli võib tekkida ka valtstoolis. Elevaatori kannurihmade küljest lahti pääsenud kruvid, naelad jne. või tulekivi tükid satuvad valtside vahele ja jäävad oma libeduse tõttu valtside vahele libisema ning võivad hõõrumisest nii tuliseks minna, et süütavad valtstoolis jahutolmu, harjased ja isegi valtstooli puust voodri. Siit kanduvad sädemed ja-huga plaansõelale ja teistesse masinatesse. Aspiratsioon puhub tule filtrisse ja tuli võib silmapilkselt üle terve veski levida.

Parematel valtstoolidel on toitevaltside taga sügavam renn, kuhu rauatükid oma raskuse tõttu peatuma jäävad ja kust nad aegajalt kõrvaldada tuleb.

Niipea kui juba mingit kahtlast lõhna tunda on, jäetagu veski kohe seisma ja asutagu põhjust otsima, et mitte aspiratsioon ja elevaatorid tuld laiali ei levitaks.

Elevaatorid

Korrast ära elevaator, kus kannud mööda puust toruseinu jooksevad, võib alati tuleõn-

Korraliku

tulekahjude tasumise tagab

ÜHISTEGELINE KINDLUSTUSSELTS

EEKS-MAJA

(ASUTATUD 1866. AASTAL)

JUHATUS: TALLINN, VABADUSVÄLJAK 10

netust põhjustada. Samuti võib kannurihma kinnijäämisel, kui veorihm seibilt maha ei lange, paarikümne minuti jooksul elevaatori pea põleda.

Kannurihm võib mitmesugustel põhjustel kinni jääda:

- 1) ummistuse tõttu,
- 2) väljaveninud kannurihm ei suuda transporteeritavat vilja üles tõsta,
- 3) tühjalt jooksva elevaatori kannurihm hakkab loppuma ja võib kannupidi kuhugi kinni jääda,
- 4) rihma küljest lahti tulnud kannu vahele minnes,
- 5) kannurihma seibi lahtitulekul.

Seepärast hoitagu elevaatorid piinlikult korras; kontrollitagu, kas rihm seibi keskel jookseb, sest veorihm tõmbab harilikult elevaatori pea viltu.

Hoolas mölder valvab alati selle järele, et kannurihmad seisma ei jääks ja kui jäävadki, siis märkab ta seda ennem, kui hõõrumise tõttu tuli tekkinud on.

Elevaatori pea peab nii konstrueeritud olema, et jahu kusagile peatuma ei saaks jääda. Eriti tehtagu seibi alla kallakud, mida mööda jahu alla libiseda saaks.

Tulekaitseabinõud veskis

Kõige lihtsamad abinõud alganud tule kustutamiseks on veevaadid pangedega ja hüdropuldid. Nende paremuseks on käsitamise lihtsus, kuna keeruliste keemiliste jne. tulekustutajate rakendamine teatud vilumust nõuab — aparaat lastakse muidu tühjaks, ilma et tuld oleks saanud summutada.

Talvel on külma tõttu veevaatide ja hüdropultide hoidmine veskis raskustega seotud, seepärast on otstarbekohane talvel külma-kindlaid tulekustutajaid kasutada. Patenteeritud tulekustutajad jagunevad märg- ja kuivkustutajateks.

Märgkustutajad on täidetud veega või mõne spetsiaallahuga. Kustutajas olev ve-

delik surutakse kas surveõhuga või survegaasiga, mida tekitatakse kahe kemikaali ühinemisel, välja. Harilikult purustatakse löögiga klaasnõuke ja keemilisel ühinemisel tekib survegaas.

Veekustutajaid ei tohi tarvitada vedelikkude põlemisel ja kõrgepinge juhtme lähedal.

Tetrakustutaja on täidetud tetrakloorsüsinikuga, omab suure kustutusvõime, kuid tekitab kuumuse tõttu tervisele kahjulikke gaase.

Vedelikkude põlemisel tarvitatakse hea eduga vahukustutajaid. Suuremad veskid omavad selleks erilisi vahugeneraatoreid.

Kuivkustutaja on universaalkustutaja. Ta ei külmu ja on kohane ka vedelikkude kustutamiseks ja kõrgepinge juhtmete lähedal kasutamiseks. Ta on täidetud kuumuse käes süsihaput gaasi eraldava mineraaliga, mis komprimeeritud süsihappesgaasiga tulekoldele puhutakse.

Nagu juba öeldud, nõuab patenteeritud tulekustutaja tarvitamine teatud vilumust, mida ainult harjutamisega võib omandada, mitte küll veskis, vaid väljas platsil.

Välismaal annavad kindlustusseltsid tulekaitsevahendite olemasolekul teatud preemiaalanduse, mis ergutab tulekaitsevahendite soetamist. Nii on paremad automaatveskid varustatud automaatse tulekustutusseadmega. Iga tulekardetavama seadme kohale on paigutatud veetorud, mis teatud kõrgema temperatuuri juures avanevad ja automaatselt tule ära kustutavad.

On juhtumeid ette tulnud, kus esmaspäeval veskis tööle hakates on leitud, et veskis pühapäeval kahjutuli on olnud, mis aga automaatselt kustutatud.

Kahjuks ei võimalda meie kindlustusseltsid tulekaitsevahendite olemasolekul mingit erilist preemia alandust. Veskiomanikud ei ole siis ka huvitatud eriti kalleid tulekaitsevahendeid soetama ning muretsevad ainult neid kustutusvahendeid, mis vastavate seaduste ja määrustega nõutavad.

Kuidas hoida vilja laos

Kuigi vili peksuajal näib olevat küllalt kuiv, siiski sisaldab ta meie niiskes kliimas, kus küpsuse ja koristamise ajal sagedasti rohkesti sademeid, nii palju niiskust, et ta kauemaks ajaks alalhoiuks ei kõlba — ta läheb kuumaks ja kaotab oma väärtuse. Igal aastal saavad meil põllumehed kui ka vilja kokkuostjad kuivatamata vilja läbi palju kahju. Et ära hoida seda kahju, selleks on tarvis teada ja tunda vilja nõudeid korralikuks alalhoiuks. Toome siin Saksa eriajakirjast *) Dr. G. Brückneri sellekohasest artiklist lühendatud tõlke.

Viljatera elu iseäraldused annavad juhtnöörid, kuidas talitada viljaga ladus, nad juhivad abinõudele, mida laduhoidja peab kasutama, kui ta vilja soovimata muutustest tahab ära hoida, ehk kui ta esilekerkinud kahjulikke nähtusi tahab aegsasti kõrvaldada. Kõigi abinõude juures tuleb meeles pidada, et viljatera pole mõni surnud ese, vaid elav olend, kellel varjusurmast ärkamiseks ainult väikest tõuget tarvis on, et siis näidata eluavaldusi, mis viljalaole võivad saada kahjulikuks.

Vilja idanevus näitab, et tera ainult näiliselt surnud on. Tera hakkab idanema, kui ta saab tarvilisel määral niiskust, soojust ja kui hapnik kättesaadaval on. Samad tegurid, nimelt vesi, soojus ja hapnik, mõjutavad tera elutegevust, tema hingamist ka ta puhkeajal.

Kui tera hingab, siis võtab ta õhust hapnikku, see muudab osa tärklisest teras veeks ja söehappeks, samal ajal saab osa teras peituvat energiat soojuse näol vabaks. Mis näpunäiteid annab see laduhoidjale? Kui tera hingab, siis tekib vilja kogusse vett, vili läheb niiskemaks. Tekib samuti soojust. Et aga vili halb soojuse edasiandja on, siis jääb hingamise soojus vilja sisse ja viljakuhi läheb järjest soojemaks ja soojemaks. Mõlemad momendid, nimelt vee ja soojuse juurdevõtt, edendavad terade hingamist järjest rohkem. Silodes, kus teri hoitakse, ei tohi vilja hingamisel tekkinud söehapet jätta tähele panemata, sest rohkesti esinedes mürgistab ta õhu.

Vilja hingamise rohkus laos oleneb peamiselt vilja niiskusest ja temperatuurist. Teatava niiskuse ja soojuse juures viljatera teelikult ei hingagi, aga mida rohkem tõuseb niiskus ja soojust, seda tugevamalt avaldub hingamine. Kui vilja niiskus on vähem 14%, siis tera hingamine on peaaegu katkestatud. Vee sisalduse tõstmine 15 protsendilt 17% suurendab hingamist 80-kordselt. Kui temperatuur ladus on 5—10° C, siis võib vilja hin-

gamist arvestada peaaegu nulliga. Kui vilja soojus ladus tõuseb 18 kraadilt 30 kraadini, siis hingamine suureneb umbes 5-kordselt. Hingamisega on alati terade ainetekaotus sees. Teoreetilise arvestuse järgi kaotab 14,5% niiske 18° C soojuse juures teravili ühe aasta laos olles 0,04%, sama vili aga 17% niiskuse juures kaotaks sama aja jooksul üle 3%. Sel määral hingab ära vilja kogust, kaob ära nõnda öelda õhku.

Öeldust selgub niiskuse ja soojuse tähtsus vilja alalhoiul. Niiskusel on võrdlemisi suurem mõju kui soojustel. Niiskus on viljale suurem vaenlane. Vilja kuivatamine 14% või vähema niiskuse sisaldusele ja soojuse hoidmine umbes 10° Celsiusel on kindlaks garantiiks, et vili ei hinga ja mingit ainelist kaotust ega soovimata nähtusi vilja juures ette ei tule. Vili peab laos olema kuiv ja jahe, see on viljala juures tähtsam nõue. Niiskust ja temperatuuri tuleb viljalaos mõõta ja jälgida.

Enne lattu paigutamist tuleb vilja seisukorda uurida. Pole mõtet seesugust vilja kauemaks ajaks lattu panna, mille laokindlus juba algul kahtlane. Küpsuse- ja koristusaegse erinevate ilmastikuolude pärast on viljapartiid väga mitmesuguse väärtusega. Neid vahe- sid tunda ja teha on laohoidja ülesandeks. Kopitanud lõhnaga, samuti ka ärakasvanud vili ei ole laokõlvuline. Ka välispidi näiv terve vili tuleb terviselt järele vaadata, sest kaue- maks ajaks lattu jääv vili peab olema täiesti terve.

Tervise seisukorra kindlaksmääramise vii- side hulgas on olemas seesuguseid, mis kerge- sti läbiviidavad, ilma et selleks oleks vaja mõnd laboratooriumi. Nad põhjenevad vilja idanevuse energial ja tulemus on 24 tunni jooksul teada.

Loetakse kaks või kolm korda 100 tera, mis pannakse vette kolmeks tunniks paisuma ja siis idanema. Idandamiseks kasutatakse 4-kandilisi portselankausikesi, mis 19 sm pikad, 13 sm laiad ja 2 sm sügavad. Need kausid täidetakse 1 sm paksuse liivakorraga, mis tublisti tehakse niiskeks. Liiva peale pannakse terad, kauss kaetakse klaasitükiga ja hoitakse pimedas kohas. 24 tunni pärast uuritakse, kas terad on hakanud kasvama. Idanenuteks loetakse need terad, millel kas juurekese või lehekese ots näha, või kus teral kest idu kohalt lõhkenud ja sealt valge idu välja paistab.

Teine määramiseviis on üheprotsendilise vesinikuühilhapendii lahu abil. Müügilolev kolme- protsendiline vesinikuühilhapend lahjenda- takse kahekordse veehulgaga. Tassi sisse

*) Deutscher Müller, 59. aastakäik, nr. 17.

pannakse 100 viljatera ja nende peale valatakse nimetatud lahust nii palju, et umbes pool tassi saab täis. Tass teradega pannakse 24 tunniks sooja (20 kuni 22° C) ruumi. Peale selle loetakse ära idanenud terad.

Tervel viljal on idanevuse energia sel teel määratult 90—100%. Ainult seesugune vili on kõlblik kauemaks alalhoiuks. On viljal idanevuse energia alla 90, või koguni alla 50%, siis on seesugusel viljal alalhoiu kahjustusi karta. Vili alla 50% idanevuseenergiaga tuleb kohe ümber töötada. Madala energiaga vilja lattu panek oleks asjata laoruumi raiskamine.

Peab ikka jälle toonitama, et enne lattu võtmist vili tuleb põhjalikult puhastada, mitte üksi tolmust ja võõrosadest, vaid ka katkistest teradest, kus loomariigist päritolevad kahjurid ja hallitusseened pesitsemiseks pinda leiavad.

Ka laoruum tuleb samuti kui vili võtta vaatluse alla. Ainult puhtas, kuivas ja lõhnata ruumis võib vilja kahjuta hoida. Ladu peaks võima tuulutada, aga kõik avasused välja peaksid olema kinnipandavad, et ilmastiku mõjud ilma ladujuhataja soovita ennast laosolevale viljale ei saaks avaldada.

Vili on oma loomult juba seesugune, et välisniiskus teda mõjutada võib. Viljatera on hüdrokoobiline, ta võtab ümbrusest niiskust, kui ümbrus on terast niiskem. Vastuoksa, ta võib ka ümbrusele niiskust ära anda. Õhuniiskuse ja viljaniiskuse vahel on olemas kindel vahekord. Omab õhk 75% suhtelise niiskuse, siis kujuneb selles õhkkonnas olevate terade niiskus umbes 15,5%, 65% suhtelises niiskuses aga 14%. Teades neid vahekordi, on selge, kuidas talitada vilja tuulutamise juures. Kunas ilma niiskuse juurdevõtuta vilja tuulutada võib, selgub alles peale õhuniiskuse kindlakstegemist. Õhuniiskust kui suhtelist niiskust võib hügromeetri abil määrata. „Suhtelise niiskuse“ all mõistetakse seda olemasolevat suhtelist osa vee aurust, mis õhu küllastamiseks vajalik. Veeauru mahutus õhus on õhutemperatuuri järgi väga erinev. Mida soojem õhk, seda suurem see veeauru kogus, mida õhk võib mahutada. See tähendab, et külma õhku soojendades suhteline niiskus sama veeauru hulga juures langeb, sooja õhu jahutamisel aga võib kerkida hädaoht, et küllastusaste ületub ja selle tagajärjel vesi tilkadena esineb.

Enne tuulutamist pole üksi tarvis määrata õhu niiskust, vaid ka välisõhu ja laoruumi, tähendab terade temperatuuri, mis samuti tähtis.

Laos olev teravili võib välisõhuga täiesti kokku puutuda ainult siis, kui välisõhu tem-

peratuur madalam on kui viljatemperatuur ja kui õhu suhteline niiskus on siis, kui ta juba vilja temperatuuri omanud mitte rohkem kui 75%, parem veel kui mitte rohkem kui 65%. Siis on kindel, et vili ei saa niiskemaks ja et vili muutub jahedamaks.

Sagedasti avaldatakse arvamist, et sooja ilmaga tuleb aga avada vilja kuivatamise otsustarbeks lao aken. Nii üldiselt öeldult pole see sugugi õige. Sest välisõhul, tema kokku puutudes harilikult jahedama laoõhuga, langeb temperatuur, ühtlasi tõuseb tal suhteline niiskus ning välisõhk mõjub ennem niiskendavalt kui kuivatavalt. Sellepärast tuleb ikka toonitada, et enne laoruumi akna lahtitegemist, samuti kui ka enne tuulutamist, tuleb vilja ja välisõhu temperatuur kindlaks teha. On olemas trükitud tabelid (dr. K. Seidel), kust näha kunas, missuguse temperatuuri juures tuulutamist võib ette võtta.

Kauemaks ladusse jääva vilja niiskuse kõrgemaks sisalduseks nimetasime enne 14%. Iga vili, millel niiskust üle 16%, tuleb enne lattu panekut ära kuivatada. Vee sisaldust 14 ja 16% vahel võib kuidagi veel reguleerida. Värskestpekestud vilja võib põrandal alal hoida. Eriti peale peksmist vajab vili sagedast segamist, ümberkühveldamist. Vilja võib ka eriti tehtud tuulutussisseadete abil kuivatada ja ühtlasi ka jahendada. Siis on ta kauemaks alalhoiuks kõlblik. Vili, milles vähem kui 14% niiskust ja mis vähema kui 18° C temperatuuriga silo-hoidlasse pandult võib seal kauemat aega ilma hädaohuta seista. Paremad on silohoidlad, mis tuulutusseadeldisega, sest seal võib jahendavat õhku kasutada.

Hunnikus hoitud vili on kevadel soojade ilmade tulekul eriti hädaohus. Välisõhku võib ainult vähehaaval juurde lasta, et talvest saadik jahedaks jäänud viljaga kokku puutudes välisõhk mitte vilja peal kastet ei tekitaks. Seejuures on ükskõik, kas vili on põrandal või lael, lahtiselt või kottides hunnikus. Mõlemal juhul puudub vili välisõhuga küllalt rohkesti kokku, millest jätkub, eriti õhu ja vilja suure temperatuuri vahe juures, et viljal niiskust tõsta, hingamist edendada ja vilja rikkuda. Et ära hoida vilja rikkiminekut, tuleb vilja sagedamini ja täpsemalt hoiukohal jälgida. Selleks tuleb kasutada vastavat termomeetrit ja hügromeetrit.

Lõpuks olgu veel esile toodud, et vilja hoiu A-ks ja O-ks on sõnad kuiv ja jahe. Kuivalt ja jahedalt vilja alal hoides saab ära hoitud soovimata elutegevuse avaldus terades, ühtlasi on kahjurite signemiseks siis olemas ebasoodsad tingimused.

Lühendatult M. P.

Nisuleiva küsimusest

Dotsent dr. med. M. Kask

Viimastel aegadel on kerkinud teravalt päevakorda nisuleiva küsimus. Nisu on meil külluses, kuid selle kasustamine on suhteliselt väike ja nisujahusaaduste tarvitamine jätab soovida eriti lähtudes toitlusfüsioloogilist seisukohtadest. Seepärast vaatlemegi, mis siin on rääkida kaasa lähtudes tervishoiulisist ja toitlusfüsioloogilist seisukohtadest.

Toiteväärtuse seisukohalt ei ole praktiliselt olulisi vahesid tavalise rukkileiva, peenleiva, sepiku ehk nisuleiva ja saia vahel. Viimaste toiteväärtus on vahest 100—300 kalori võrra suurem kg kohta arvatult kui harilikul rukkileival. Kõigi nende leivasortide toiteväärtus kõigub 2000—2400 kalori vahel kg arvatult loomuliku aine kohta.

Ka toitainete sisalduse suhtes ei ole olulisi vahesid eelloetletud leivaliikide vahel: rasvasisaldus kõigub 0,5—1,0% vahel, valkude sisaldus (tooraine kohta arvatult) 4—8% vahel, samuti ei ole olulisi vahesid süsivesikute sisalduses. Üldiselt sisaldavad nisuleib ja sai kuni 2—3% enam valku kui rukkileib. See räägib teatud määral nisuleiva kasuks, kuid olulise osa valgutarvidusest katab inimene ikkagi piima, juustu, munade ja lihasaaduste varal.

Mitmesuguste leivaliikide seeditavuses ei ole olulisi vahesid. Peenemad leivaliigid vahest on mõne protsendi võrra paremini seeditavad kui jämedamast jahust valmistatud leivaliigid, kuid see vahe ei ole kaugeltki nii suur kui üldiselt arva-

takse. Täufel'i ja ka muude uurimuste järgi on nisuleiva seeditavus 80—90%, rukkileival 78—90%.

Seega ei ole toiteväärtuse ja seeditavuse poolest praktiliselt olulisi vahesid mitmete leivaliikide vahel.

Nisuleiva kasuks räägib aga happekraad. Nisuleiva ja saia happekraad kõigub 4—7 vahel, rukkileival aga 6—17 vahel. Minu ja dr. Paomees'i uurimuste järgi oli Tartus müüdava rukkileiva keskmine happekraad 11,3. Enamik välismaa uuri- jaist ei pea soovitavaks, et leiva happekraad tõuseks üle 9. Rukkileiva kõrge happekraad on tervishoiuliselt vähesoovitav omadus. Meil on paraku palju neid, kes kannatavad mao- ja sooltehaavandite, maomahlade liigse happesuse ja muude seedete häirete all. Kõikidel neil juhtudel on hapu rukkileib otse „mürgiks“. Igaüks teab, et seedeelundite häirete korral arstid eeskätt keelavad süüa haput leiba. Mul on mõningaid kahtlusi selle kohta, kas rukkileiva harilikult kõrge happekraad teatud määral ei aita kaasa eelnimetatud haavandite ja hädade tekkimisel. Igatahes oleks siin vajalikud lähemad teaduslikud uurimused. Happekraadi tõttu asuks sepik rukkileiva suhtes eelistataval seisukohal.

Mis puutub sepiku ja saia toitlusfüsioloogilisse väärtusse, siis siin ei ole absoluutselt mingit kahtlust selles, et sepik on kaugelt väärtuslikum kui sai. Üheks hüveks on juba see, et sepik sisaldab

INGLISE

Diisel- ja imevgaasimootorid

T Ä I E L I K U D J Õ U J A A M A D

Grossley Brothers Ltd., Manchester

ESINDAJA EESTIS:

CARL F. GAHLNBÄCK
TEHNIKAOSAKOND

TALLINN, UUS TÄN. NR. 4 • TELEFON 450-33

üle kolme korra enam toorkiudu ja umbes kaks korda enam mineraalaineid kui sai. Kuna saias on vähe toorkiudu, siis saiasõjad kannatavad sageli kroonilise kõhukinnisuse all. Eriti oluline on aga, vahe sepiku, ja saia vitamiinisalduses. See nähtub järgnevaist kokkuvõttest:

Vitamiinisaldus 100 gr. kohta milligrammides.

	A	B ₁	B ₂	B ₆	C	D	E
Nisutera	+	0,5—0,6	0,4	+	0	0	+
Nisuidu	0,4	1,4—3,4	2	..	0	0	+++
Nisujahu 94%	+	0,2	0,1	..	0	0	+
Nisujahu 75%	+	0,1	+	..	0	0	..
Nisupiül	0	0,02	+	..	0	0	..
Sepik 100%	+	0,2	0,24	+	0	0	+
Sepik 94%	+	0,14	0,24	+	0	0	..
Sepik 75%	0,05	+	..	0	0	..
Sai	0	0,03	+	..	0	0	0
Rukkileib 100%	+	0,22	0,4	..	0	0	..

Vitamiin A ei esine teraviljades olulistes kogustes, püüli pleegitamine hävitab selle aga täielikult. Teraviljades on aga tähtsad vitamiin B₁ ja B₂, need vitamiinid leiduvad peamiselt terakestas (kliides). Kui nüüd terakestad püülimise protseduuri juures eemaldatakse, sellega eemaldatakse ka need inimtoitluses väga olulised vitamiinid. Näit. 100%-line sepik sisaldab 7 korda enam vitamiini B₁ kui sai. Vitamiin B₂ kogus aga langeb veelgi enam. Andmeist selgub, et nisuidu on eriti rikas vitamiin B₁, B₂ ja ka vitamiin E poolest, seega on oluline, et nisuidu jääks jahvatuse juures alles. Püülimisel aga eemaldatakse see täielikult.

Nii peab uema aja toitlusteadus saia vähemväärtuslikuks toitaineks võrreldes sepikuga. Läh-

tudes uema aja toitlusteaduse seisukohtadest, ei saa ka mingil tingimusel soovitatavaks pidada, et sepikujahule lisatakse juurde nisupiüli.

Mõnelt poolt väidetakse, et nisuleiba ei saa valmistada tavalisest nisujahust püüli lisanduseta. Maa perenaised naeravad seesuguse väite üle ja

neil on täitsa õigus. Vajaliku oskusega saab täisväärtuslikust nisujahust valmistada täiesti laitmatut sepikut, millel on ka tõeline sepiku, mitte aga tuim saepuru maitse, nagu meie seda leiame püüli lisandusega valmistatud sepiku, eriti aga veega valmistatud saia juures.

Kokkuvõttes tuleb tähendada, et täisväärtuslik nisuleib omab võrreldes hapu rukkileivaga mõnesuguseid paremusi ja on toitlusfüsioloogiliselt kindlasti parem püüliga valmistatud nisuleivast ja eriti saiaast. Seepärast võiksime väga hästi suurendada oma igapäevast nisuleivatarvitust ja võiksime täie õigusega nõuda, et saaksime tõesti 100%-list nisuleiba.

(„Majandusteated“ nr. 17, 1939.)

Sangaste rukis

M. PILL

Jõgeva Sordikasvanduse juhataja

19. aprillil s. a. sõlmiti surnud Friedrich Magnus Bergi päranditombu hooldajate ja Eesti Sordiparanduse Seltsi voliniku vahel notari juures ostumüügileping, mille esimesest paragrahvist loeme: „Surnud Friedrich Georg Magnus Bergi päranditombu hooldajad müüvad päranditombule kuuluva surnud krahv Fr. Bergi poolt aretatud Sangaste rukki sordi ühes nimetatud Sangaste rukki edasiaretamise ja paljundamise ning rukkimüügi ainuõigusega Sangaste rukki nimetuse all ning ühes kõigi erandita selle rukki aretamisega seotud õigustega, kasvavate aretusmaterjalidega, abinõudega, tagavaradega, arhiividega ja päraldistega allpool selles lepingus märgitud üksikasjalise loetelu alusel, omanduseks Eesti Sordiparanduse Seltsile tingitud ja kokkulepitud ostuhinna viietuhande (5000) krooni eest.“

See toimus Põllutööministeeriumi ülesandel ja toetusel, tingi-

musega, et Eesti Sordiparanduse Selts jätkaks Sangaste rukki sordi aretustööd.

23. aprillil võttis Eesti Sordiparanduse Seltsi volinik päranditombu hooldajailt Sangastes vastu Sangaste rukki eliit- ja paljunduspõllud ühes muu valiku materjaliga ja arhiiviga.

Eesti Sordiparanduse Selts, võttes vastu selle väärtusliku sordi, tahab seda edasi aretada samal viisil, nagu seda tegi kadunud krahv Fr. Berg, tahab seda tööd jätkata samal tööjõududega, kes sordiaretajat kauemat aega aitasid selle töö juures. Selts tahab seda tööd jätkata samal kohal, Sangastes, sest niihästi tema valiku viis, tema kaastöölised ja valiku asukoht on võimaldanud jõuda sordini, mida meie nimetame heaks rukkisordiks ja mis on leidnud ka väljaspool tunnustamist.

Nüüd, kus Sangaste rukkisordi omaniku vahe-

tus toimus, on kohane aeg anda ülevaade Sangaste rukki aretuskoha, aretaja, algmaterjali, valikuviisi ja tehtud töö tulemuste kohta.

Sordi aretuskohaks

on Sangaste mõis, millest sort on ka nime saanud. Sangaste mõis asub Sangaste kihelkonnas, Valgamaal, Keeni jaamast 13 km kaugusel.

Mõisa põllud on mäenõlvakul, mis langeb pikamisi Emajõe poole. Sademeid on Sangaste mõisas vähem kui ümbruskonnas, sest mägede ligiduse tõttu vajuvad pilved kas Võru või Võrtsjärve poole. Põhja ja hommiku poolt üle mägede puhuvad tuuled on iseäranis kuivad. Kui ümbruse kõrgustikud esimese lumesaaju ajal lumest juba täiesti valged, on Sangastes ainult kõle külm. Põld on Sangastes mitte täitsa ühtlase savi- ja liivasegase mullaga.

Krahv Fr. Berg, Sangaste rukki aretaja,

sündis 1845. aastal 16. veebruaril Tartus. Õppis Tartu gümnaasiumis. Peale kaheaastast õppimist Sorbonne'i ülikoolis läks ta Inglismaale, kus ta ühe suve Londonis oma onu juures general-konsuli kantseleis ametis oli. Selle järele läks ta siis Edinburgi lähedusse Shotimaale ühe farmeri juurde põllutöö-praktikale, kus viibis kaheksa kuud. Praktikandina reisis ta pärast ühe ajakirjanikuga mööda Inglismaad ja õppis tundma Inglismaa põllutööd.

Praktika peal olles tutvunes ta ühe naabrusesoleva farmeri, nimelt Patrick Shireffi kaera, odra ja nisu sordiparanduse töö ning risttolmutamise katsetega nimetatud viljade juures. Shireff oli esimene, kes Inglismaal eelpoolnimetatud tööaladel tegutsema hakkas. Saadud tähelepanekud andsid krahv Fr. Bergile tõuke kodumaale tagasi tulles meie tähtsamat teravilja — rukist — parandama hakata.

Juba 9-aastase poisikesena on krahv Fr. Berg hakanud huvi tundma rukki vastu, nimelt kõndides rukki õitsemise ajal põllul ja vaadeldes rukki õietolmu-pilvi.

Inglismaalt tagasi tulles asus noor krahv Sangaste mõisa majapidamist juhtima. Kaua sel alal töötades ei jätnud ta kogutud kogemusi, mis saadud kas maaparanduse, heinakasvatuse, metsakasvatuse, kalakasvatuse jne. aldel, mitte üksi oma teada, vaid neid on ta rohkel arvul peetud kõnedes kui ka meie omamaa saksa- ning eestikeelsetes kui ka välismaa ajakirjades järjekindlalt avaldanud.

Omalt pikal eluajal tegi krahv Fr. Berg palju õppe- ja huvireise, muuseas Inglis-, Prantsus- ja Saksamaale, Egiptusesse, Lõuna-Venesse, Hiinasse ja Põhja-Ameerikasse. Viimasel maal esines ta näitusel ja sai oma Sangaste rukki ning oma väljamõeldud sortija-tsentrofuugi eest auhinna.

1929. aastal valis Tartu ülikool krahv Fr. Bergi audoktoriks põllumajanduse alal. Krahv Fr. Berg suri 1938. aasta märtsis.

Mis sündis krahv Fr. Bergi rukki sordiaretuse tööle

Iseseisvalt Sangaste mõisa majapidamist juhtima hakates, tellis ta Inglis- ja Saksamaalt seemneproove, mis nagu etteaimata võis, mitte kõik meile kohased polnud. Rukki vastu tunti välismaal vähe huvi. Meie põllupidajad olid vahepeal Saksamaa sortide kohta andnud halva otsuse. Katsuti siis õnne põhjapoolsematest maadest päritoleva rukki. Meil ja Peterburgi ümbruses oli moeasjaks Vasa rukist külida. Ka krahv Fr. Berg tellis enesele selle rukki sordi seemet põhjast, rukkikasvatuse piirilt. Sealt saadud viletsaid rukkiteri nähes kadus tal igasugune huvi selle sordiga katseid teha. Viimaks ostis ta Helsingi ligidalt Soome rukist, mille tera polnud ka ilus, mida aga sortimise abil kaunis ruttu võimalik oli parandada. Selle sordi peale võis häid lootusi panna. Varsti tuli aga suur pettumus. Ühe peaaegu lumeta talve jõulueelne 20—25° R külm, mis hävitas palju 80-aasta vanuseid tammesid, kõik kastanid ja palju viljapuid, võttis niihästi Sangastes kui ka Karjamõisas külvatud rukkipõllud täiesti ära. Kuna meil harilikult rõõmustatakse, kui rukkipõld enne lume alla minekut hästi ära külmab, ilmus seesugune nähtus ootamata. Ei olevat Sangastes kunagi kuulda olnud, et kõva külm oleks talvel rukki ära võtnud. Ka sel talvel elas ümbruskonna põllumeeste maa-rukis hästi üle talve. Krahv Fr. Berg seletab soome rukki külmamist seega, et Soomes tuleb lumi harilikult varem ja soome rukis on seesuguse kaitsega harjunud.

Et olemasolevate sortide hulgast kasvatamiseks kohast sorti ei leidunud, siis hakkas krahv Fr. Berg ise rukki sorti parandama.

Missugust rukist kasutati valiku algmaterjaliks

Vahepeal oli tehtud hulk ristsugutusi mitme rukki sordiga. Algul tehti seda samuti nagu Shotimaal P. Shireff tegi nisuga. Emataimiks määratuil võeti õitest tolmupead välja ja sinna allesjäänud emaka õiearmile pandi teise rukki sordi taimedest kogutud õietolmu. Tolmupeade väljavõtmine oli kaunis raske. Õietolmu kogumine selle vastu aga koguni kerge. Võeti isataimeks määratud rukkipea, pisteti kõrtpidi kartuli mugula sisse ja kartul pandi kolme pulga peale seisma nii, et rukkipea jäi rippuma allapoole. Kui pea niiviisi kahe akna vahele seisma pandi, siis langes õietolm allapandud paberile. Pintslikesega pandi seda õietolmu emataime tolmukateta õite seemnearmi peale.

Hiljem selgus, et rukki sortide ristlus on kerge läbi viia, kasvatades neid koos või kõrvuti.

Üle 40 ristsugutuse produkti oli kord Sangastes olemas vaatluse all. Hakati nende hulgast va-

lima kasvatamiseks kohasemat. Võrreldavate hulka võeti ka rohkesti neid rukkiproove, mida oli kasvatatud kauemat aega meie maal. Reaskülvimasinaga kast jaotati vahelaudade abil kolme ossa. Iga osa sisse pandi isesorti seeme, nii et korraga külvati kolm isesordilist riba. Read külvati orust kõrgustikule selleks, et võimalik oleks iga sorti kasvuajal vaadelda korraga mitmesugustes kasvutingimustes. Kõige rohkem meeldis oma tugeva kasvu ja jämedama tera poolest Kuuste mõisast von Sieversi käest saadud proov. Kust Kuuste mõisa see seeme toodud, selle kohta puuduvad kindlamad andmed. "Ta on umbes 1850. aastal meie maale toodud. Arvatavasti oli see Probstei rukis, sest et sel ajal vaevalt muu rukkisordi seemet meile suuremal arvul sisse toodi. Probstei rukkil on raskem hollandikaal kui teistel sortidel, mis tuli sellest, et tema lühemad terad täitsid võrdlemisi tihedalt kaalu. Lühikesed terad Probstei rukkil on tulnud sellest, et tema kodukohas on seemneks võetud teri, mis saadud põllul vihke rabades. Niisuguse tasase rabamise juures tulevad esiteks peast välja jämedamad lühemad terad. Aastate jooksul niiviisi külviseemet võttes, võidi selle rukkisordi tera jämedust küll tõsta, aga teisest küljest sai sort suure puuduse, nimelt terade pudenemise või varisemise. Kuuste mõisast seemet saades on tähendatud, et rukis tuleb aegsasti kokku panna, muidu variseb. Kuustes kasvatati selle sordi seemet kõrvuti kohaliku rukkiga põllul. Sel ajal, kui selle rukki seeme Sangastesse viidi, polnud see sort mitte enam sordipuhas, vaid ristelnud kohalikuga. Nii siis, korraldatud võrdluskatses osutus võrdluses olnud proovidest parimaks Kuuste mõisast saadud rukki proov, mis tõenäoliselt oli Probstei rukis, ristelnud kohaliku. Kuustest saadud rukki proov võeti rukkiparanduse algmaterjaliks, sealt hakati valiku teel eraldama paremaid päid ja taimi.

Valiku viis

Rohkem töötavamaks osutunud proovi, nimelt Kuuste mõisast saadud rukkipõllult korjati algul hulk päid. Nende hulgast valiti raskemad välja sel teel, et kirjakaalu kummalegi kausile pandi üks pea, siis võeti kergemaks osutunud pea ära, selle asemele pandi uus, jälle võeti kergem ära ja pandi uus. Nõnda toimetati seni, kui kõik pead olid käinud üle kaalu. Kui niiviisi mitme saja pea hulgast teatava aasta kohta kõige suurem pea raskus käes oli, siis määrati kindlaks pea raskuse alammäär, kust peale sel aastal päid valituiks võis lugeda. Oli see kindel, siis võis kiiresti mitme kaalu abil välja valida määratud raskusele vastavad pead, mida veel hinnati ka teiste omaduste poolest. Alguses pandi pearõhku saadud terade kogukaalu peale; peaaegu ühesuguse kogukaalu juures anti eesõigus sellele peale, millel vähem teri, tähendab, millel te-

rad olid raskemad, olles teadmatutes, kas on parem pikk lodev või lühikene tüse pea. Ajajooksul pandi tähele, et pika kõrrega on seotud pikk peakuju. Tuldi otsusele, et kõige kohasem on keskmise pikkusega kõrs ja pea ning jäädi selle juurde. Teradest loeti paremateks, mis pikad ja heledamat värvi. Pikkadele teradele anti eesõigus sellepärast, et ühe pea koguterakaal tõuseb pikateralistel rohkem kui lühikese-teralistel, kuna aga terade arv ühes peal teatavast määrist ei tõuse mitte nii kergesti üle. Pikkade terade valiku abil kõrvaldati Probstei rukki viga — varisemine.

Iga valitud pea terad tipiti teistest rukkipõldudest kaugele peenardele maha, iga tera ise numbri all. Tipitud teradest kasvanud taimedest valiti jälle hulk paremaid, neid hinnati jällegi ja väärtuslikumate peade terad tipiti jälle lahus.

Aastate jooksul täienes valikuviis. Ühe pea asemel hakati igast põllul märgitud taimest hiljem 5 pead võtma ja neid koos kaaludes ja hinnates paremate taimede teri tippimise jaoks jätma. Algul pandi rõhku tera väärtusele, hiljem hakati valiku juures rõhku panema ka terasaagile. Algul valiti üksikuid päid, hiljem mindi üle taimevalikule. Valitakse taimi, millel keskmise pikkusega tihe pea ja keskmise pikkusega kõrs.

Valiku töö on kestnud 1875. aastast peale, seega järgemööda ligi 65 aastat.

Sangaste rukki omadusist

Püüame Sangaste rukki sorti hinnata samuti, nagu ikka sorte hinnatakse, s. o. saagi rohkuse, saagi väärtuse ja saagi kindlustuse poolest.

Saagikindluse all mõistame siin talvekindlust, seisukindlust ja vastupanu haigustele.

Seisukindluse poolest on Sangaste rukis võrdlemisi hea sort. Pika kõrre peale vaatamata on tal seisukindlus kaunis hea. Kui kasutada andmeid, mis ilmunud artiklis „M. Pill — Sangaste rukki võidukäik“, siis on Sangaste rukki seisukindlust, viiepälist kava kasutades, hinnatud 9 aastat kestnud võrdluskatse keskmiselt 4—, samal ajal on Jõgeva 1. rukis saanud hindamise numbri 4.

Talvekindluse ja teiste omaduste hindamiseks kasutasime sama artikli andmeid.

Rukki talvekindluse all tuleb mõista seda võimet, kuidas rukis suudab mitmesugustele talve ja kevade vintsutustele, nagu veele, jääle, tuultele, lämbumisele, sula ja külma vahetusele, eriti aga suuremale külmale vastu panna.

Kuidas sordid ületalvetuvad, seda näitavad kõige paremini sortide võrdluskatsed, kus võrreldavad sordid kasvavad ühesugustes tingimustes. Seisukindluse võrdluskatsete andmed näitavad, et Sangaste rukis on üks talvekindlamaist sortidest. Kohalikud sordid on temast ja ka teistest aretussortidest küll talvekindlamad, aga

nende seisukindlus, saak ja saagi väärtus jätavad palju soovida.

Külmakindlust oleme määranud Jõgeval kaudsel teel, sest meil puudub külmetussiseseade.

Katselisel teel on kindlaks tehtud, et mida kuivainerikkam on ühe sordi oras ja mida suhkrurikkam selle orase kuivaine, seda külmakindlam on see sort. Kolme aasta keskmiselt on sortidel:

Sangaste Jõgeva 1. Jõg. 2.

Kuivaine % orases . . .	20,3	19,4	18,8
Suhkru % kuivaines . .	22,1	20,2	20,0

Tähendab, Sangaste rukki oras on meil kasvatavatest rukkisortidest kõige kuivainerikkam ja tema kuivaine suhkrurikkam, ta peaks siis olema neist ka kõige külmakindlam.

Viimastel aastatel on Jõgeval rukkisortide külmakindlust määratud lahustatud aine hulga järele orase mahlas, sest mida lahustetainerikkam orase mahl, seda külmakindlam olevat sort. Kuue aasta keskmiselt on lahustatud ainet orase mahlas olnud:

Sangastel —	19,0%
Jõgeva 1. —	17,3%
Jõgeva 2. —	17,9%

Talirukiste külmakindlust on hinnatud ka Rootsisis Svalöfi sordiaretusjaamas, kus külmetussiseseade olemas. Võrreldud sortide hulgas on mitmel korral seal ka Sangaste rukis olnud. Hinnatud on seal sortide külmakindlust viieballilise kava järgi. Aretatud sortide hulgas on Svalöfi hindamise järele Sangaste rukis külmakindluse poolest esikohal, saades aastate keskmiselt hindamise numbriga 3,8, kuna originaal Petkus sai 2,7. Soome kohalikud sordid on olnud samad või natuke külmakindlamad Sangastest.

Svalöfis on rukkisortide külmakindlust hinnatud ka orase mahlas kuivaine- ja suhkrusisalduse poolest kuivaines. Tagajärg oli, et mõni kohalik sort oli Sangastest kuivainerikkam ja selle kuivaine suhkrurikkam, aga kõik aretatud sordid olid kuivaine poolest vaesemad ja nende kuivaine suhkruvaesem, teise sõnaga, Sangaste rukis oli aretatud sortide hulgas ka neil andmeil külmakindlam sort.

Haiguste esinemise kohta erilist pole märkida. Kuigi sagedasti seemnepõldude tunnustuse aegu mõnel Sangaste rukki seemnepõllul rohkesti esineb kõrrenõge, ei saa seda lugeda tema veaks üksinda, seda tuleb ette ka teiste rukkisortide juures. Põllult saab kõrrenõge vähendada seemnepuhtimise abil.

Teraannilt on Sangaste rukis hea sort. Kuigi Jõgeva sordid on aastate keskmiselt Jõgeva

Veskikiivivalamise materjalid

*Rihmaühendajad jne.
Balatarihmad*

- tulekivi
- kvarts
- naksossmürgel
- magneesiit
- kloormagneesium

Tallinna Eesti Majandusühisus

Tallinn, Estonia puistee 21, telefonid 458-80 ja 458-81

katsetes teraannilt Sangaste rukki natuke ületanud, on teistes kohtades, näiteks Raadil, Sangaste enamikus ikka tulnud esikohale. 9 aasta keskmiselt on Jõgeva Sordikasvanduse võrdluskatseis rukkisordid andnud ha-lt:

	Sangaste	Jõgeva 1.	Jõgeva 2.
Teri	2367 kg	2454 kg	2367 kg
Põhku	62,4 kv	57,6 kv	61,1 kv

Nagu üksikute aastate andmeist näha, suudab Sangaste rukis meie üleriigilisest ha-saagist anda vähemalt 2—3 korda suuremat terasaaki.

Põhuannilt on Sangaste rukis oma pika kõrrega sortide hulgas ikka esikohal. Nagu eelpooltoodud andmeist näha, on Sangaste rukis 9 a. keskmiselt andnud ha-lt 62,4 kv põhku. Jõgeva sortidel on põhuand väiksem.

Väärtuse poolest on rukkisortide terasaaki hinnatud 1000 tera- ja hollandikaalu ja proteiini-sisalduse poolest.

1000 terakaalu poolest on Sangaste rukis raskem Jõgeva sortidest. Aastate keskmiselt on rukkisortidel olnud:

	1000 terakaal (8 a) g	hollandikaal (4 a.)nl.	üldprot. sisald. (2 a.) %
Sangaste . .	31,1	121,7	9,2
Jõgeva 1. . .	30,4	122,2	9,2
Jõgeva 2. . .	28,8	121,1	10,9

Kui Sangaste rukkil 1000 terakaal oli 31,1 g, siis Jõgeva 1. — 30,4 g ja Jõgeva 2. — 28,8 g.

Hollandikaalult on Sangaste rukis ka raske — 121,7 nl. Jõgeva 1. on poole naela võrra raskem, Jõgeva 2. aga sedavõrd kergem.

Üldproteiini, mida määratud ainult paaril aastal, on Sangaste rukkil rahuldavalt — 9,2%. Jõgeva 2. on üldproteiini sisaldus kõrgem — 10,9%.

*

Seesugune on Sangaste rukki saamise lugu ja ligi 65 aasta jooksul tehtud valikutöö tulemus.

Nisutootmise probleem meie teraviljamajanduses

E. Lageda

Nisuprobleem maailmamajanduses osutub praegu akuutseks küsimuseks. Valitsused, püüdes kindlustada juurdemaksudega oma maa viljahindu, on seesuguse poliitikaga kõikjal põhjustanud laialatuslikku nisu külvipindalade suurenemist. Intensiivne põllumajanduse moderniseerimine, seemneparandus, kunstväetiste areng ja tarvitamise levik ja paljud muud tegurid omakorda on kujunenud põhjuseks hoogsale ja järsule saakide suurenemisele. Teiselt poolt külvipindalade laienemisega ja toodangu tõusuga ühel ajal on aga langenud importmais tunduvalt nisutarvitus. On jõutud olukorrani, mille lahendamine maailmamajandusele kaugelki kergekujuliseks ei osutu.

Samal ajal kui kogu maailmamajanduses nisu-probleem teravamaks probleemiks muutunud, on ka meil Eestis sel oluliselt tähtsaks ja rohkeid sõnavõtte põhjustavaks kujunenud. Rääkimata reast arvustustest, mis meie teraviljamonopoli nõukogu koosolekuil eriti just nisukasvatust soodustavale riiklikule poliitikale osaks langenud, pöördus käesoleval varakevadel isegi põllutöominister üleskutsega põllupidajate poole, soovitades nisuhinna languse vältimiseks küllida nisu sevadel viiendiku võrra vähem kui möödunud aastal.

Meil siiski nisuprobleem, vähemalt tänava, teravakujuliseks ja pinevust tekitavaks kujuneda ei

saa, kuna looduslikud tegurid meil juba isegi nisu-toodangut reguleerida aidanud. Nagu selgub Riigi Statistika Keskbüroo esimesest ülevaatest meie taliviljapõldude seisukorra ja loodetava saagi kohta, on arvata, et talinisu käesoleval aastal umbes 25 prots. vähem saaki annab, võrreldes viimase 10 aasta keskmisega. See osutub juba suuremaks tagasiminekuks, kui soovitanud seda põllutööminister kevade algul. Ja just talinisu ongi olnud selleks mõjuvaks teguriks, mille arvel meie nisutoodang eriti kõrgeks kasvanud. Suinisu toodang niisugust hüppelist juurdekasvu pole ilmutanud. Möödunud aastal suinisu kasvupindala vähenes isegi; nimelt 43.632 hektaarilt 42.290 hektaarile. Et kogutoodang suinisel möödunud aastal aga siiski suurenes, nimelt 382.200 kvintaalilt 467.526 kv-le, see oleneb möödunud aasta erakordselt heast suinisu saagist, kuna eelmise aasta 876 kg asemel saadi hektaarilt möödunud aastal 1.106 kg. Juba 1933. a. oli meil suinisu all 44.947 hekt. ja 1936. a. isegi 47.612 hekt.

Eeltoodust nähtub, et meil nisukasvatuse probleem niij väga pinevust ja teravust tekitavana ei esinegi. Toodud andmetest nähtub nimelt, et põllupidajad meil juba ise ilma riikliku sekkumiseta olukorraga arvestada püüdnud ja näiteks suinisu kasvupindala 1936. aasta 47.612 hektaarilt järjekindlalt alla viinud 42.290 hektaarile möödunud aastal.

Teiseks meie ebasoodsad ilmastikuolud ja looduslikud kasvutingimused ikalduste, hävituste ja kahjusünitustega ei lase väga ülemääralsi nisutagavarasid tekkidagi. Nii on viimase 10 aasta jooksul esinenud kolm ebasoodsat aastat, mis vähendanud kas nisutoodangut otseselt või rikkunud toodangu väärtust, nagu 1928. a. vihmane suvi ja sügis, 1931. a. sügisene külm ja vesi ning 1936. a. ebasoodsus.

Ja kui meil ka üksikutel aastatel, mil nisu eriti hästi kasvanud, suuremaid kogusaake saadud, pole sellest ometi nimetamisväärsed üleproduktsooni tekkinud, sest nii mõnelgi aastal on nisu aidanud reguleerida muu toiteteravilja toodanguid, katta isegi muu toiteteravilja toodangulisi puudujääke. Sellepärast siis ka üldine toiteteravilja hulk tõendab kõige selgemini, et meil üle seesuguste piiride pole mindud, mis karta laseks erilist hädaohtu. Kui meil 1925.—29. a. tuli toiteteravilja iga elaniku kohta aastakeskmiselt ainult 164 kg ja 1930.—34. a. see kvantum suurenes aasta kohta keskmiselt 237 kg-le, siis 1935. a. oli kasutada toitlustumiseks 212 kg ja 1936. a. isegi veel vähem — 200 kg. Ka käesoleval aastal, mil rukkisaaki loodetakse 15 prots. ja talinisu saaki isegi 25 prots. vähem viimase kümne aasta keskmisest, ei ole näha ette erilist kõrget vilja hulka rahva toitmiseks.

Üldse inimeste tarvitamiseks kasutada jäänud nisuhulk ei ole meil eriti märkimisväärselt kõrgust näidanud, vaid on püsinud viimase kümmekonna aastate jooksul kogu aeg enam-vähem ühesugusel tasemel. 1928.—29. a. jäi näiteks nisu kasutada toitetiljana peale seemne mahaarvamist 575.000 kvintaali, 1929.—30. a. — 597.693 kv., 1930.—31. a. — 577.642 kv., 1931.—32. a. — 474.383 kv., 1932.—33. a. — 459.558 kv., 1933.—34. a. — 555.292 kv., 1934.—35. a. — 663.444 kv., 1935.—36. a. — 512.162 kv. ja 1936.—37. a. — 594.340 kv.

Nagu eeltoodud andmed näitavad, ei ole toitmises kasutada oleva nisu hulk aastate jooksul muutunud, küll aga seemneks kulunud ja sisseveona esinenud nisuhulgad. Ja kui meie nisutoodang, kas külvipindalade laiendamise või hehtaarisaaikide suurenemise tõttu tõusnud, siis see toodangu juurdekasv on kulunud senini just varemalt sisseveetava nisu kõrvaletõrjumiseks ja uute nisupõldude seemendamiseks. Kui meil 1928. a. sisse veeti nisu tervelt 349.768 kvintaali ja väljavedu seejuures üldse polnud, siis 1936. a. veeti sisse nisu ainult 79.060 kvintaali, samal ajal aga veeti välja 30.010 kv. Kuid on olnud aastaid vahepeal, nagu 1933.—35. a., mil sissevedu üldse nimetamisväärsel määral pole esinenud. Uus nisu sisseveo hooaeg on alanud meil jälle 1935. aastaga, mil järsku 38.145 kv. nisu sisse toodi. Samal aastal veeti välja aga ka 30.319 kv.

Nii on nisutoodangu suurenemisega seoses suur rahvuslik teene — nisu sisseveo likvideerimine, mille kaudu säästetud rohkesti meie rahvuslikku kapitali. Muu osa suurenenud nisutoodangust on läinud seemneviljaks, kuna 1928. a. seemneks kulunud nisuhulk tõusnud 56.966 kv.-lt 113.980 kv.-le 1936. a., seega umbes kahekordseks.

Kui vaadelda muuseumi ka veel nisutoodangu enese suurenemise probleemi, siis näeme siin, et teatud määral on suurenenud nisutoodang just parema seemne muretsemise, kunstväetiste tarvitamise, üldse intensiivse põllumajanduse moderniseerimise teel. Talinisu viimase 10 aasta keskmise kasvupindalana esineb 18.761 hektaari. Võrreldes möödunud aasta talinisu kasvupindala nimetatud 10 aasta keskmisega, saame kasvupindalade suurenemise 46 prots. Nisutoodang sama võrdluse alusel

on suurenenud aga 48,5 prots., kuna 10 aasta keskmiseks toodanguks 260.281 kvintaali.

Veelgi suuremat edu on märgata suinisu tootmise alal. Eelnimetatud võrdluse alusel tehtud arvestused näitavad, et ajal, mil suinisu kasvupindala suurenenud ainult 14,9 prots., on suurenenud kogutoodang aga 28,8 prots.

Kui meil on püütud väita, nagu oleksime sattunud oma nisutootmisega väljapääsematusse ummikusse, siis eeltoodud arvestuste põhjal võime öelda, et meie nisutoodangu juurdekasv on läinud rahvamajanduslikult ja rahvuslikult kahjulikuks ning ohtlikuks osutuva nisu sisseveo likvideerimiseks.

On heidetud ette, et toiteteravilja hindade kujundamise poliitikas on meil suur viga tehtud, mille järeljusena viljatootmine riigile edaspidi üle jõu ähvardab käia. Olukorra lahendamiseks ja ummikust pääsemiseks on küsitud, kas ei ole kasulikum sisse vedada välismaa odavat vilja, kuna välismaal viil poole vähem maksvat, kui meie seda toota suudame.

Siin on näidatud kätte just sama tee, millelt meie vaevalt kümmekond aastat tagasi lahkusime ja millele teistes maades mitte nii kergesti tagasi minna ei taheta, kui vähegi tähtsaks ja väärtuslikuks pidada tahetakse oma rahvuslikku kapitali.

Sootuks vastupidist tegevussuunda ja majanduspoliitikat on asunud teostama Soomes. Peamiselt Soome veskitööstuse huvides pandi maksma seal möödunud aasta lõpul rida raskendavaid nõudeid välismaalt sisseveetavaile veskitootetele, kuna 1937. a. sisseveetud nisujahu hulk 20.000 tonnilt, väärtusega 66 miljonit Soome marka, tõusis möödunud aastal 29.000 tonnile 82 miljoni Smk. väärtuses. Sellevastu vähenes aga jahvatamata nisu sissevedu 1937. a. 60.013 tonnilt möödunud aasta 49.605 tn-le. Teatud ringkonnile nisujahu sissevedu võis tunduda sobivamana ja tulusamana kui jahvatamata nisu sissevedu, kuid omamaa veskitele kujunes sarnane olukord valusaks hooiks. Pealegi vähenes ka möödunud aastal tugevakujuliselt rukkiterade sissevedu eelmise aasta 71.000 tn.-lt 26.000 tn.-le.

Et nisujahu sissevedu välismaalt takistada ja kaitsta oma veskite tegevust, selleks pandigi maksma möödunud aasta 1. okt. Soomes kodumaa vilja kaitseseadus, milles nõuded, et välismaalt sisseveetavat nisu- või rukkijahu tohib tarvitada jahusegudes veel ainult 20 prots., kuna 80 prots. peab olema kodumaa jahu. Peale selle pandi maksma käesoleva aasta algul uued tollimäärad, mille järeljusena nüüd välismaise päritoluga jahu sissevedu Soome väga raske ja hoopiski seisma jäänud.

Kui ka meil juba kümmekond aastat tagasi aktsiooni alustati välismaise päritoluga toiteteravilja, eriti nisu sisseveo vastu, siis mitte ainuüksi selleks, et kaitsta tootjate-põllupidajate huvisid, rikastada nende rahalisi tuluallikaid, vaid et teotsemisvõimalusi leida ning luua rohkearvulisele kodumaa jahuveskite võrgule. Kui meie nüüd aga tagasi läheksime välismaa toiteteravilja sisseveole, siis mitte ükski ei kaotaks oma rahvuslikke kapitali, vaid ruineeriks ka vahepeal elujõuliseks ja moodsakujuliseks väljaarenenud jahuveskite tegevuse. Meie jahuveskite praegune majanduslik seisund ei luba aga võtta ette töötlemise pidurdamisi ja vähendamisi. Vastupidi, tervitatav oleks iga samm ja ettevõte, mis aitaks kaasa kõigi jahuveskite töötingimuste soodustamiseks ja tegevuse suurendamiseks, nagu seda silmas pidada püütud ka teistes maades.

Ja ka meil on majandusminister tervitaval viisil rõhutanud eriti just kodumaise omatarvituse kor-

raldamise ja suurendamise vajadust, kuna ainult omaturg olla saab kõige kindlamaks, kõige püsivamaks ja soodsamaks turuks.

Nisutarvituse suurendamine osutub meil peale linnade teostatavaks veel suurel määral ka maal. Kui meie jälgime nisu tarvitust maal, siis ei näe meie kusagil üldisele nisutoodangu suurenemisele vastavat suurenemist nisu toiduks kasutamise alal. Olemasolevaist varemast andmeist nähtub, et 1926. kuni 1927. toitlusaastal iga talu kohta (raamatupidamistaludes) nisujahu kasustati toiduks 193 kg 63,86 kr. väärtuses, 1927.—28. toitlusaastal oli see tarvitus 255 kg. 82,58 kr. väärtuses, 1928.—29. t.-a. 260 kg. 84,05 kr., 1929.—30. t.-a. 262 kg. 79,70 kr., 1930.—31. t.-a. 302 kg. 84,13 kr., 1931.—32. t.-a. 297 kg. 78,80 kr. ja 1932.—33. t.-a. 290 kg. 76,03 kr. väärtuses. Kuigi need andmed pole just kõige värskemad, uuemad andmed vastavalt alalt aga kahjuks puuduvad, siiski avaneb meil võimalus ka nende andmete põhjal teha vajalikke järeldusi. Nagu neist andmeist nähtub, on nisujahu tarvitus taludes märkimisväärsemat suurenemist ilmutanud vaid 1927.—28. toitlusaastast. Kuid siit edasi on see tarvitamine jäänud püsima eriliselt muutumatule tasemele.

See 1927—28 nisutarvitamise suurenemine on ka vastavas seoses üldise nisutoodangu suurenemisega, kuna 1926. a. nisutoodang suurenes 238,837 kvintaalilt 293,690 kvintaalile 1927. a. Kuid ka sellest aastast edasi on nisutoodang suurenenud järjekindlalt, moodustades 1932. a. näiteks juba 567,427 kvintaali. Seega tõusis nisu üldtoodang nimetatud 5-aastaselt ajavahemikul juba peaaegu kahekordseks. Sellega seoses oleks pidanud kasvama kahekordseks nisutarvitamine ka taludes. Kuid seda meie ometi kusagil ei näe.

Kui 1930.—31. ja 1931.—32. toitlusaastal maal raamatupidamistaludes iga täistarvitaja kohta tuli aastas 65 kg. nisujahu, siis 1936.—37. toitlusaastal see hulk täpselt samasuureks osutus. Erandid moodustasid ainult 1934.—35. ja 1935.—36. toitlusaasta, mil nisu tarvitus taludes iga täiskasvanu kohta oli 73,7 ja 75,4 kg.

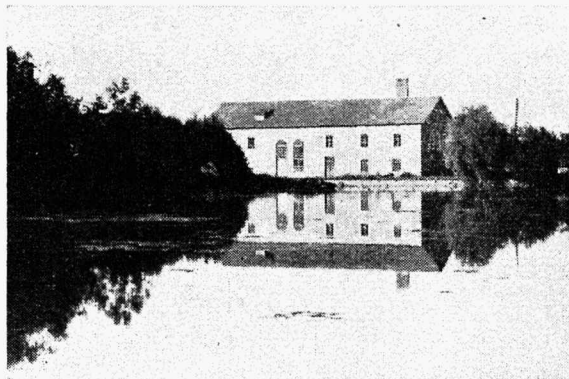
Ja edasi kodumaise nisuhinna kalliduseprobleem, seoses välisnisu odavuse küsimusega?

1937.—38. majandusaastal veeti meil välismaa nisu sisse hinnaga 17,9 kvintaal, kodumaise talinisu tootmine samal ajal maksis aga kvintaali kohta 11,18 kr. Siseturu suurmüügihind oli samal ajal aga 23,38 kr. ja väikemüügil 23,3 kr. See näitab seda, et meie kodumaise nisu tootmine ei ole alati kaugelki nii kõrge kui välisnisu hind.

Linnades, seoses nisukasvatuse probleemi lahendamisega on kerkinud päevakorrale elavakujuliselt nisujahu tarvitamise tõstmise küsimus. Puhta nisuleiva tarvitamise suurendamisega ja selle hinna alandamisega on leitud võimalus nisutarvitamise suurendamiseks. Seda algatust või kavatsust tuleb igakülgsest tervitada, sest välismaal kõikjal on sisemaise omatarvituse suurendamine esirinda tõstatatud. Seega ei tohiks nisutootmise kaitsemine riigile mitte ülejökäivaks ja saatuslikuks kujuneda.

Palju hoogsamat ja laiaulatuslikumat viljatootmist soodustavat kaitsepoliitikat on arendanud näiteks Läti. Juba Läti teravilja kogusaagid osutuvad mitu korda suuremaks meie omadest. Näiteks saadi seal nisu 1936. a. meie 662.000 kvint. asemel 1.435.000 kvintaali, rukist meie 1.835.000 kv. asemel 2.860.000 kv., otri meie 868.000 kv. asemel 1.650.000 kv. ja kaeru meie 1.138.000 kv. asemel 2.844.000 kv.

Kuid siiski on Läti püüdnud soodustada kodumaise viljatootmise kaitset, ostes kokku peale toiteteravilja isegi sööda- ja seemnevilja ja mõnesuguseid seemneidki. Seejuures on suurenenud ka aasta-aastalt järjekindlalt kokkuostetava vilja hulk ja väärtus. 1937. a. viljasaagist osteti riikliku viljabüroo poolt 107.286 tonni 19,8 miljoni lati väärtuses, kuid möödunud aastal tõusis kokkuostetud vilja hulk 150.131 tonnile ja väärtus 29,8 miljoni latile. Sellest möödunud aasta teravilja kokkuostust moodustab rukis 90.500 tonni, nisu 41.500 tn. ja kaer 16.500 tn. Vilja ostab kokku Läti riiklik viljabüroo läbi talve. Ja eeltoodud andmed käivadki vilja kohta, mis kokku ostetud käesoleva aasta 1. veebruarini. Mõnes piirkonnas toimus

Jakob Strandmanni jahuveski Vohnjas, Virumaal, ümberehitus tehtud 1937. a.

vilja kokkuost aga isegi veel kuni 1. aprillini. Selle suure ja laiaulatusliku teraviljatootmise kaitsemanduse teostamise juures ei ole Lätil mõtet ega kavatsust oma kaitsepoliitikas tagasi tõmbuda.

Isegi neis mais, kus teravilja tootmise kaitse riigile tõesti koormavaks ja ülejökäivaks peaks osutama, pole tahetud loobuda selle kaitse teostamisest.

Tootja-põllupidaja on riigi kaitse all Tšehhoslovakkias, Norras, Ungaris, Prantsusmaal, Kreekas, Poolas, Austraalias, Lõuna-Aafrika Unioonis, Jaapanis, Rootsis, Jugoslaavias, Šveitsis, Soomes, Lätis, Belgias, Iiris, Hollandis, Taanis, Leedus, Itaalias, eriti aga Saksamaal, kus määratud tootetavale teraviljale, paljudes kohtades eriti just nisule kindlad minimaalhinnad, erilised toetuspreemiamid või jälle riik ostab ära kogu teravilja ülejäägi ehk määrab ka kõrgeks siseturu hinnad, et põllupidaja oma tootmiskulusid igal võimalusel katta suudaks. Teiste sõnadega öeldud — ei leidu naljalt riiki, kus valitsus tootjat-põllupidajat mitte oma kaitse ja toetuse alla poleks võtnud.

Paljudeski eelpoolnimetatud riikides teraviljamajanduse korraldamisest ühes tootjate abistamisega on võtnud osa ka veskipidajad kas otseselt oma esindajate kaudu või kaudselt nõuande ja juhtnõu-ride jagamise korras. Seda muuseas ka riiklikkude viljaametite ja teraviljamonopolide korraldamistööst.

Kui maailmamajanduses juba kord selline olukord kujunenud, et ilma riikliku sekkumiseta võimalik reguleerida pole tootmist, siis ei saa käia meiega iserada.

Tõuvilja liikide võrdlus

Missugune suudab neist kõige rohkem

M. PILL

Jõgeva Sordikasvanduse katseandmeil

Tõuvilja liikidest kasvatatakse meil suvirukist, nisu, otra ja kaera, otra kahe- ja neljatahulisena, kaera pööris- ja lipukaerana. Kasvatatakse neid teatavas järjekorras, kus külvikorras mõni neist laudaväetuse saanud eelviljale lähemal on kui teine. Nii kasvatades annab neist viimastel aastatel üleriigilise keskmise järele suuremat ha-saaki kaer, vähemat aga oder. Odrasaak langes sellest ajast peale, kus suvinisu ta paremailt põlluosadelt välja tõrjus.

Missugune neist tõuvilja liikidest suudaks anda suuremat, väärtuslikumat ja odavamat saaki siis, kui neid liike kõiki kasvatatakse ühesugustes kasvutingimustes, tähendab, ühesuguse eelviljaga põllul, mis on ühtlaselt haritud ja väetatud ja kuhu kõik liigid ühel ajal oleksid külitud, seesugust katse-aruanne pole meil senini avaldatud. Küll aga on seda tehtud välismail. Jõgeva Sordikasvandus rajas 1927. aastal esimese

Suvirukis (sort: Jõgeva), suvinisu (Rubin), 2-tah. oder (Kuld), 4-tah. oder (Rathlefi), pööriskaer (Võit), lipukaer (Dr. Eisenschmidt) ja liikide segu. Igast liigist võeti võrdluseks see sort, mis katse alguse ajal meil parimaks tunnustati. Sordid on toodud sulgudes. Katse kestis kuni 1938. aastani, tähendab, järgemööda 12 aastat. Hiljuti avaldati aruanne. Selles aruandes on toodud ka Luunja korraldatud tõuviljade sortide võrdluskatsete andmed, sest neid katseid võib võtta samutigi liikide võrdluskatsetena, sest niihästi suvinisu, odra ja kaera sortide võrdluskatsed on külvatud ühele ja samale ühtlaselt haritud ja väetatud põllule, ühel ajal, ainult selle vahega, et Luunja katsepõllul igast liigist on mitu sorti, Jõgeva katse oli igast liigist ainult üks sort.

Nende Jõgeva ja Luunja katsete andmed on siin kokkuvõtlikult toodud kahel tabelil (1 ja 2). Peab märkima, et Luunja katse kestis seitse aastat ja et seal puuduvad suvirukis ja liikide segu. Liiseda küsimust selgitava katse. Seal olid võrdluses:

Pakun oma Tallinna laost

kõrgeimat kvaliteeti

*veskikivi-
valamismaterjale*

CARL F. GAHLNBÄCK
TEHNIKAOSAKOND

TALLINN, UUS 4

TELEFON 450-33

kide segu koosnes pööriskaerast, kahetahulisest odrast ja suvinisust.

Vaadeldes ja võrreldes neid tabelites toodud saagi suuruse ja väärtuse andmeid, näeme, et teraannilt tuleb esikohale Jõgeval kahetahuline oder (2642 kg) ja teisele pööriskaer (2434 kg),

jäänud määramata. Väheema kestaga on kahetahuline oder — 9,6%, suuremaga pööriskaer — 27,8%.

Üldproteiini on määratud 4 aasta jooksul ainult Jõgeva liikide võrdluskatse saagil. Kõrgema üldproteiini sisaldusega on olnud suvinisu — 15,3%, madalamaga aga kahetahuline oder — 12,1%.

Tab. 1. Tõuvilja liikide võrdluskatseandmed Jõgeva Sordikasvandusest

	Suvi- rukis	Suvi- nisu	2-tah. oder	4-tah. oder	Pööris- kaer	Lipu- kaer	Liikide segu
Terasaak ha-lt kg (12 a.)	1278	1690	2642	2290	2434	2063	2313
Põhusaak ha-lt kg (11 a.)	3881	3224	3691	3572	3756	4208	3457
1000 tera kaal g (10 a.)	24,2	30,1	41,7	33,9	33,7	28,5	32,3
Hektoliitrikaal kg (6 a.)	68,7	77,2	68,9	66,6	51,9	46,2	66,8
Kesta % (4 a.)	—	13,0	9,6	10,6	27,8	26,1	—
Üldproteiini % (4 a.)	13,8	15,3	12,1	12,8	12,2	13,1	13,1
Üldproteiini saak terades ha-lt kg (4 a.)	153,1	221,3	315,6	265,1	267,7	269,1	281,0
Seeduvate proteiini saak terades ha-lt kg (4 a.)	116,4	163,8	205,1	172,3	190,1	191,1	196,7
Söötühikute saak ha-lt terades (11 a.)	1273	1679	2616	2279	2051	1751	2198
Terasaak rahas kr. ha-lt (11 a.)	179,6	346,2	393,8	344,2	278,6	250,3	339,1
Ühe kg tera tootmiskulu sent.	13,6	10,6	6,4	7,4	6,8	7,7	7,6

Luunjas tuleb aga esikohale pööriskaer (2394 kg) ja teisele 2-tahul. oder (2339 kg). Viimasele kohale teraannilt jääb Jõgeval suvirukis (1278 kg), Luunjas, kus suvirukis puudub, suvinisu (1905 kg), mis Jõgeval teraannilt on eelviimasel kohal (1690 kg). Segu, 4-tah. oder ja lipukaer on teraannilt nende äärmuste vahepealsed.

Põhuanannilt tuleb niihästi Jõgeva kui ka Luunja katsetes esikohale lipukaer (Jõgeval — 4208 kg ha-lt, Luunjas — 3754 kg) ja viimasele Jõgeval suvinisu — 3224 kg, Luunjas aga 4-tah. oder — 2716 kg.

1000 tera kaalult on liikidest raskem niihästi Jõgeval (41,7 g) kui ka Luunjas (43,9 g) kahetahuline oder, kergem aga Jõgeval suvirukis — 24,2 g, Luunjas lipukaer — 29,0 g.

Üldproteiini ha-saak on aga kahetahulisel odral tema suurema terasaagi pärast siiski kõige suurem — 315,6 kg ha-lt, madalam on see suvirukkil — 153,1 kg.

Seeduva, puhta, proteiini ha-saak on suurem ka kahetahulisel odral — 205,1 kg, madalam jällegi suvirukkil — 116,4 kg.

Söötühikuid terades ha-lt on kõige rohkem niihästi Jõgeval (2616) kui Luunjas (2339) andnud kahetahuline oder, kõige vähem Jõgeval suvirukis — 1273, Luunjas — lipukaer — 1894.

Raha peale arvatult on ha-terasaak suurem Jõgeval 2-tahul. odral — 394 kr., Luunjas suvinisul — 377 kr. Arvatud on Tallinna suurmiügi hindadega. Vähem raha andis Jõgeval ha-lt suvirukis — 180 kr., Luunjas lipukaer — 259 kr.

Tab. 2. Tõuvilja liikide võrdlusandmed Luunja katsepõllult.

	Suvi- nisu	2-tah. oder	4-tah. oder	Pööris- kaer	Lipu- kaer
Terasaak kg ha-lt (7 a.)	1905	2339	2147	2394	2273
Põhusaak kg ha-lt (7 a.)	3202	2972	2716	3413	3754
1000 tera kaal g (7 a.)	33,4	43,9	34,9	32,9	29,0
Hektoliitri kaal kg (5 a.)	78,1	67,8	65,9	50,0	45,5
Söötühikuid ha-lt terades (7 a.)	1905	2339	2147	1995	1894
Terasaak rahas kr. ha-lt	377,2	278,3	(319,9)	272,9	259,1
Ühe kg tera tootmiskulu sent.	9,4	7,5	8,2	7,1	7,3

Hektoliitrikaalult on niihästi Jõgeval (77,2 kg) kui ka Luunjas (78,1 kg) raskem suvinisu, kergem aga lipukaer (Jõgeval — 46,2 kg, Luunjas — 50,0 kg).

Kesta on määratud ainult Jõgeval suvinisul, odral ja kaeral, suvirukkil ja liikide segul on kest

Ühe kilogrammi terade tootmiskulu tuleb kõige odavam Jõgeval 2-tahul. odral — 6,4 senti, Luunjas aga pööriskaeral — 7,1 senti, kallim on tootmiskulu Jõgeval, suvirukkil — 13,6 s., Luunjas suvinisul — 9,4 senti.

Nende kahe liikide võrdluskatse andmed näitavad samuti kui välismaal korraldatud samalaadilised katsed, et 2-tahul. oder ja pööriskaer saagi suuruselt ületavad teised tõuvilja liigid, et suvinisu rahaannilt enamasti esikohale tuleb peamiselt tema kõrgema hinna pärast. Sellest tuleks järeldada, et kasulik on rohkem kasvatada kahetahulist otra ja pööriskaera, kuna aga neljatahulise odra ja lipukaera pindala tuleks vähendada. Süvirukki, kui

vähema saagianniga tõuvilja liigi kasvupinna suurendamiseks ei tohiks olla mingit põhjust, välja arvatud erijuhud. Liikide segu, nagu kasutatud siin, pole täitnud tema peale pandud lootusi. Võib-olla oleks ainult pööriskaera ja 2-tahul. odra segu andnud paremaid tulemusi. Üleriigiliselt on meil kaera ja liblikõislaste (viki, peluski) segu saagianilt esikohal. Liikide võrdluskatsetesse oli see segu algul küll ka võetud, hiljem jäeti aga välja.

Ühingu tegevusest

III Üleriiklik Veskipidajate Päev Rakveres ja Kundas 5. ja 6. augustil 1939. a.

Eelmiste aastate eeskujul korraldab Uler. Veskipidajate Ühing ka käesoleval suvel Veskipidajate Päeva. Päev, mis järjekorralt III, korraldatakse seekord Virumaal ja nimelt Rakveres ja Kundas, 5. ja 6. augustil s. a.

Päeva teostamise esialgne kava, milles on veel võimalikud vähemad muudatused, oleks järgmine:

Laup., 5. augustil 1939. a.

1) Tartumaalt, Võrumaalt, Petserimaalt ja Valgamaalt päevale sõitjail kogunemine Tartus, Kompanii 2, Ühingu asukohas kell pool 8 hommikul, kust järgneb ühine sõit omnibusel Rakveresse.

2) Viljandimaalt ja Pärnumaalt sõitjail kogunemine Viljandis Köstri tn. 6 H. Peipsi veski juures, kell pool 8 hommikul, kust järgneb ühine sõit omnibusel Rakveresse.

3) Harjumaalt, Läänemaalt, Saaremaalt, Järvamaalt ja Virumaalt päevale tulejatel sõita raudteel või liiniomnibusel Rakveresse laupäeva hommikupooleks.

4) Kell 12 päeval osavõtjate kogunemine Rakveres R. Siil ja Ko veski juures Narva tn. 17/19.

5) Kell 12 päeval tutvunemine Rakvere tööstustega ja linnaga.

6) Kell 2—3 lõuna.

7) Kell 3 p. l. sõit omnibusel Kundasse.

8) Kell pool 4 kuni pool 6 p. l. tutvunemine Tsemendivabrikuga ja linnaga.

9) Kell 6 p. l. Kunda Rahvaülikooli ruumides päeva ettekanded:

a) Päeva avamine.

b) Päevaküsimused väike ja kesktööstuslike veskite töö alalt. — Kõneleb Ühingu esimees V. Tamman.

c) Veskitööstuste seisukord ja neid puudutavad uuemad seaduslikud korraldused. — Palutud kõnelema Kaubandus-tööstuskoja nõunik P. Huik.

d) Töökorralduse küsimustest meie veskites. — Palutud kõnelema R. Siil.

10) Koosviibimine ja ööbimine Kundas.

Pühap., 6. augustil 1939. a.

Alates pühap. hommikust ringsõit Virumaale sihis: Kundast — Viru-Nigula — Lüganuse — Kohtla-Järve — Jõhvi — Oru-Toila.

Jõhvist algab tagasisõit Tartust sõitnutele üle Iisaku ja Mustvee Tartusse, Viljandist sõitnutele Viljandisse. Osavõtjad, kes üksikult Rakveresse kogunesid, sõidavad omnibusel Rakveresse tagasi, kust on lahkumine.

Kui osavõtjad soovivad, võidakse aga ringsõitu Virumaal pikendada kuni Narvani, kust oleks siis tagasisõit.

Päeva lõplik kava ühes sõidu kohta käivate teadetega ja muude korraldustega saadetakse ühingu liikmeile eraldi kätte juuli lõpunädalal.

Kuna seekord päeval kõne alla tulevad mitmed elulised küsimused, millega iga veskipidaja peab kursis olema, teisest küljest aga püütakse ka rohkemal määral kui varem osavõtjatele anda võimalusi vabaks meelelahutuslikuks koosviibimiseks ja ringsõiduks huvitaval Virumaa põhjarannikul ja uues tööstusrajoonis — siis loodab ühing seekordsest päevast rohket osavõttu kõigi veskipidajate kui ka nende perekonnaliikmete poolt.

Ü. Veskipidajate Ühingu juhatus.

Möldrite Kutsehariduslik Kursus

Ühingu poolt korraldatud möldrite kutsehariduslik täienduskursus algas Tartus 26. juunil s. a. Kursusest ilmus osa võtma 58 isikut. Kursused, kus läbi võetakse ajakirja eelmises numbris toodud õppekava, kestavad kuni 22. juulini s. a. Kursuse läbivõtnute nimed avaldame järgmises numbris.

Kuna kursusest osavõtjate seas on ka mõned möldrid, kel praegu kindlat teenistusk kohta ei ole, siis palub juhatus ühingu liikmeid, kes algavaks

tööajaks tööjõudu vajavad, sellest ühingu teatada, et ühingu omalt poolt saaks vabasisid kohtasid soovijaile ära näidata.

Uueks liikmeks Kaubandus-tööstuskotta

Koja V sektsioonis on kutsutud veskipid, hra P a u l P e n t r e Järva-Jaanist, millega Ü. Veskipidajate Ühingu esindajaid Kojas on praegu 6.

Seadusandlus ja maksundus

Tööstusliku kutseoskuse seadus

Riigi Teatajas nr. 32, 14. aprillil s. a., on avaldatud uus Tööstusliku kutseoskuse seadus, mis hakkab maksma 14. juulist 1939. a., senise Meistrite, õppinud tööliste ja tööstusõpilaste seaduse asemel.

Kuna jahvatuse tööala ei ole arvatud selle seaduse alla, siis ei toimu ka möldrite kutsealane ettevalmistamine veel mitte selles seaduses ettenähtud korras. Küll on aga soovitatav möldritel üldiselt selle seadusega tutvuneda.

Eriti juhime aga villaveskite pidajate ja lõngaketruse tööalal töötajate tähelepanu sellele seadusele, sest see ala on juba kutseoskuse alla arvatud, ja lõngaketruse tööalal meistrite, oskustööliste ja tööstusõpilaste kutseline ettevalmistamine, kutseoskuse eksamineerimine ja tunnistuste andmine toimub nüüdsest peale, selle seaduse alusel.

Eriliselt on tähtis, et ketruse tööalal tegutsejad astuksid kohe sammusid selleks, et lihtsustatud korras ennast registreerida kas meistriks või oskustööliseks (selliks). Lihtsustatud korras, ilma eksamita, registreeritakse meistriks ja oskustööliseks isikuid ü h e a a s t a j o o k s u l seaduse maksma hakkamisest, seega kuni 14. juulini 1940. a., kui nad vastavad teatud tingimustele, mis seaduses üles seatud.

Meistriks ilma eksamita võidakse registreerida isik, kes omandanud meistrikutse Vene riigis enne 15. nov. 1917, kes omandanud Vene riigis selli kutse ja töötanud omal alal vähemalt viis aastat juhtiva või iseseisvalt tegutseva meistrina, kes omandanud meistritunnistuse mõne organisatsiooni poolt või tööstuseomaniku poolt enne 1. juulit 1931. a., või omandanud meistritunnistuse mõnes välisriigis. Lõpuks võidakse meistriks registreerida ilma eksamita ka isik, kes sel tööalal on tegutsenud vähemalt kümme aastat ja omab tööstusliku kutseoskuse ameti arvates vastavaid võimeid.

Oskustööliseks (selliks) võidakse ilma eksamita registreerida isik, kes omandanud selli tunnistuse Vene riigis, või omandanud selli tunnistuse mõnel töösturite organisatsioonilt või tööstuse omanikult enne 1. juulil 1931. a., või omandanud tunnistuse välisriigis. Ilma eksamita võidakse lõpuks oskustöölise tunnistus anda isikule, kes tegutsenud oma töö-

Koja V sektsioonis on kutsutud veskipid, hra P a u l P e n t r e Järva-Jaanist, millega Ü. Veskipidajate Ühingu esindajaid Kojas on praegu 6.

Riigikaitsemaksu seadusega,

mis avaldatud Riigi Teatajas 1939. a. nr. 40 ja selle seaduse teostamise määrusega, Riigi Teataja 1939.

M ü ü a

kruulimasin

FIRMA „G. WALDEISPÜHL“
RIIA

Teateid saab:

Pärnu, Rääma 36
V. Sumberg

a. nr. 49, on antud Valitsusele õigus kõrgendada 5 aasta jooksul, 1939. maksuaastast kuni 1944. maksuaastani, kuni 10% võrra tulumaksu, põhiarimaksu, ajutist läbikäigumaksu, maal asuvate kinnisvarade kinnisvaramaksu j. t. makse.

Tarbeainete tagavarade soetamise seadusega,

mis avaldatud Riigi Teatajas 1939. a. nr. 40 ja selle seaduse teostamise määrusega, R. T. 1939. a. nr. 57, on peale kaubanduslike ettevõtete ka tööstuslike ettevõteteid kohustatud soetama ja hoidma puutu-

matuis tagavarades neis ettevõtteis toodetavaid saadusi, muuseas ka toiduaineid majandusministri poolt määratud erinimekirjade järgi. Tagavarad tulevad hoida ministri poolt määratud asupaikades ja kogustes, kuid nii, et kogused ei ületaks 50% määral nende ainete siseturu läbikäigust neis ettevõtteis. Tagavarade soetamise tähtsajad määrab majandusminister. Kas tagavarade soetamine käib ka müügi otstarbel jahu valmistavate veskite kohta, selgub majandusministri poolt määratud nimekirja avaldamisega. Hoitavate ainete nimestikku on muuseas võetud ka villane lõng.

Teraviljade hoidmine korraldatakse Riigi Viljasalve kaudu.

Majanduslik ringvaade

Loodetavad saagid

Põllumajanduslike korrespondentide poolt tehtud hinnangul 15. juuniks on talivilja seisund paranenud võrreldes eelmise kuuga.

Rukki seisund oli 15. juuni hinnangul riigikeskmiselt 91% viimase 10 a. keskmisest. Viimase 10 a. keskmiselt saadi rukist 12,9 kv. ha-lt, mai hinnangul loodeti kujunevat rukkisaak 11,0 kv-le ha-lt, kuid äsjasel hinnangul 1,8 kv-le, seega on saagilootused ha-lt kuu jooksul paranenud 7,3%. Peab tähendama, et juuni hinnangul on rukki seisund pisut parem m. a. samaaegsest hinnangust, kuna siis loodeti saaki 11,7 kv. ha-lt.

Rukki seisundi paranemine ilmnes kõigis maakondades, arvatud välja Viru-, Tartu- ja Petserimaa, kus hinnang langes vaid pisut eelmise kuuga võrreldes. Kõige enam paranes rukki seisund Harju-, Lääne- ja Saaremaal.

Äsjase hinnangu järele loodetakse rukkisaaki: Viljandimaal 14,1 kv. ha-lt, Pärnumaal 13,1 kv., Tartumaal 12,6 kv., Järva-, Harju- ja Valgamaal 12,1 kv., Petserimaal 11,1 kv., Läänemaal 11,0 kv., Saare- ja Võrumaal 10,6 kv. ja Virumaal 10,1 kv. ha-lt.

Rukki seisund on suhteliselt parem Harju- ja Saaremaal, kus loodetav saak on 101% viimase 10 a. keskmisest. Järgneb Võrumaa 100%, Petserimaa 97%, Pärnumaa 96%, Valgamaa 95%, Läänemaa 91%, Viljandi- ja Järvamaa 89%, Tartumaa 88% ja halvim Virumaal — 76%.

Taliniisu seisund näitas samuti, nagu rukki omagi paranemist, eelmise kuuga võrreldes, kuigi väiksemal määral. Mai hinnangul oli taliniisu seisund 75% viimase 10 a. keskmisest ja nüüd 77%. Nisusaaki loodeti kujunevat mai hinnangul 10,2 kv-le ha-lt riigikeskmiselt ja nüüd 10 kv-le, s. o. 2,9% suuremaks.

Viimase 10 a. keskmiselt saadi taliniisu 13,6 kv. ha-lt. M. a. juunis hinnati taliniisu seisund riigikeskmiselt 12,3 kv-le ha-lt, seega on saagiväljavaadet 15% madalamad mullusest. Tegelik saak kujunes m. a. siiski kõrgemaks, nimelt 14,1 kv. ha-lt.

Taliniisusaak kujuneb tõenäoliselt k. a. madalamaks viimaste aastate reas, kuna eelnevad halvad kasvutingimused ei toonud tunduvat paranemist, mida loodeti kevadel.

Suuremad on taliniisu saagilootused Viljandimaal — 12,0 kv. ha-lt. Järgneb Tartumaa 11,7 kv., Pärnumaa 10,6 kv., Võrumaa 10,5 kv., Järva-, Saare- ja Petserimaa 10,3 kv., Valgamaa 10,1 kv., Harjumaal 9,8 kv., Läänemaa 9,7 kv. ja Virumaa 9,2 kv. ha-lt.

Eelmise kuuga võrreldes on taliniisu saagilootused tõusnud Põhja-Eesti maakondades ja Pärnuning Võrumaal, kuna teistes maakondades on hinnang lüüdnud tagasi.

Suhteliselt on taliniisu seisund parem Kagu- ning Lõuna-Eestis ja Saaremaal ja halvem Põhja-Eesti rannikul. Taliniisuseisundit, mis on riigikeskmiselt 23% madalam viimase 10 a. keskmisest, hinnati Võrumaal 94%, Petserimaal 93%, Saaremaal 87%, Tartumaal 84%, Viljandimaal 80%, Pärnu- ja Valgamaal 78%, Harjumaal 72%, Järva- ja Läänemaal 71% ja Virumaal 65% 10 a. keskmisest saagist.

Suiviljaorased on alles väikesed ja saagilootuste hinnang on veel varane. Korrespondentide poolt tehtud hinnangu järele oli suiviljaoraste seisund pisut alla keskmist. Korrespondentidest 12% teatas, et suiviljaoraste seisund on parem kui keskmine, 70% teatas, et suiviljaoraste seisund on keskmine ja 18% teatas nõrgemat kui keskmist seisundit suiviljaoraseil. Riigikeskmiselt hindasid korrespondendid suiviljaoraste seisundit 2,9 pallile. Suiviljaoraste seisund osutus paremaks kui riigikeskmine Viru- ja Harjumaal, kus hinnati seisundit 3,1 pallile ning Järva- ja Pärnumaal 3,0 pallile.

Saaremaal hinnati seisundit 2,7 pallile, kuna kõigis teistes maades oli suiviljaoraste seisund võrdne riigikeskmisega, s. o. 2,9 palli.

Toodust ilmneb, et suiviljaoraste seisund üle riigi on kaunis ühtlane. M. a. samaaegsel hinnangul hindasid korrespondendid suiviljade seisundit 3,1 pallile ja aasta varem 3,3 pallile.

Kokkuvõttes võib tähendada, et taliviljade seisund on viimase kuu kestes näidanud paranemist,

rukkil 7,3% ja talinisul 2,9%, kusjuures rukkisaagilootused hektaari kohta on veidi paremad m. a. samaaegsest hinnangust.

Viimase 10 a. keskmisest saagist loodetav saak on väiksem rukkil 9% ja talinisul 23%. Asjasel hinnangul loodetakse rukkisaaki kujunevat 11,8 kv-le ja talinisusaaki 10,5 kv-le ha-lt.

Suiviljaoraste seisund on ligidane keskmisele riigikeskmiselt 12,9 palli.

„Eesti Veski“ käesoleva numbri ilmumine juuni kuu lõpu asemel juuli alguses — on tingitud mitmetest olulistest põhjustest, mida lugejaid lah-

kelt vabandada palume. Järgmine ajakirja number ilmub septembri-oktoobri vahetusel.

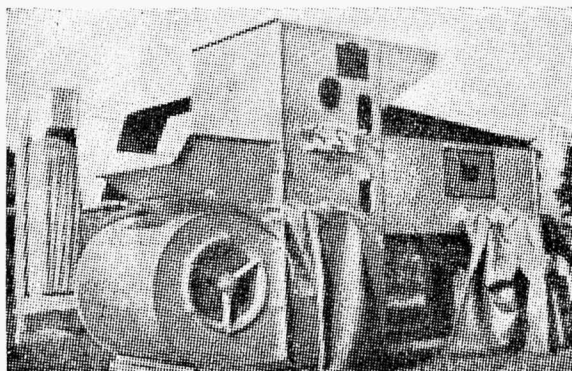
Toimetus.

Parimaks ja ajakohasemaks viljapuhastus- ja
sorteerimismasinaks veskitele ning seemnevilja-
puhastuspunktidele on

R Ö B E R I

viljapuhastaja ning
universaalsorteerija

TERAS-PETKUS

Masin puhastab ja sorteerib täiusliku tööpuhtusega kõiki teravilju, kaunvilju ja isegi peenseemneid. Masin on Riikliku katsekomisjoni poolt 1939. a. meie oludes läbi proovitud ja täiesti heaks tunnustatud

Alati laos saadaval

V e s k i k i v i v a l a m i s m a t e r j a l
magnesiit • kloormagneesium • kvarts • räni • smürgel

Masinarihmad, kütte- ning määrdeõlid

TARTU EESTI MAJANDUSE ÜHISUS

Tartus, Holmi tän. 12-18

Müüa Tallinnas

Vähetarvitatud 15 kambriga

teravalija

(P A D D Y - A U S L E S E R)

Kohane seemnevilja sorteerimiseks ja nisust kivide eraldamiseks.

Müüa Märjamaal

Jõujaama suurendamise tõttu käigukorras

40 H. J. Ellve diiselmootor

T e a t e i d s a a b

Dipl. ins. H. Tults

T Ö R V A S , T E L E F O N 20

**Veskitööstus ja
veskimaterjalide ladu**

Karl Veskus

Uus tän. 23, Tallinn, telefon 438-59

Alatine suur ladu

šveitsi püülisiidi

Püülijahu kotte,
viljakotte ja
viljakotiriidet,
igasuguseid
purje- ja
presentriideid,
valmispresente
igasuuruses

Veskipidajad, pidage meeles, et
soodsaim ostukoht on

Firma

M. Jänes

Tartus, Kaubahoov 8-9-10-11-12, tel. 5-91

Jatkub tellimiste vastuvõtmine

VESKIASJANDUSE AJAKIRJA

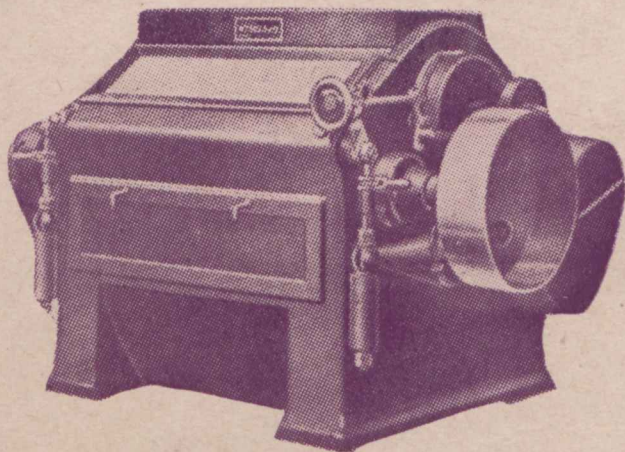
«Eesti Veski»

peale 1939. aastaks

- Ajakiri ilmub 1939. aastal endiselt 4 korda aastas: märtsi-, juuni-, septembri- ja detsembrikuus.
- Sisuliselt püüab „EESTI VESKI“ 1939. aastal pakkuda ülevaadet kõikide veskiasjanduse küsimuste alalt. Eriti tahab toimetus uuel aastal tehnilist osa välja arendada.
- Ajakirja tellimishind 1939. a. peale on endine, s. o. 2 krooni aastas.
- Tellimisi palutakse ära anda: 1) makstes tellimisraha kr. 2.— Uler. Veskipidajate ühingu posti jooksvale arvele nr. 2396 või 2) tellides ajakiri postil harilikus ajakirjade tellimise korras.
- 1939. a. tellimised palutakse ära anda võimalikult kohe.
- Piiratud arvul on saada veel ka 1938. a. numbreid 1—4, hinnaga 2 kr.

„EESTI VESKI“ talitus Tartu, Kompanii 2 ● Posti jooksev arve nr. 2396

Tunnustatud MIAG vältstoolidest

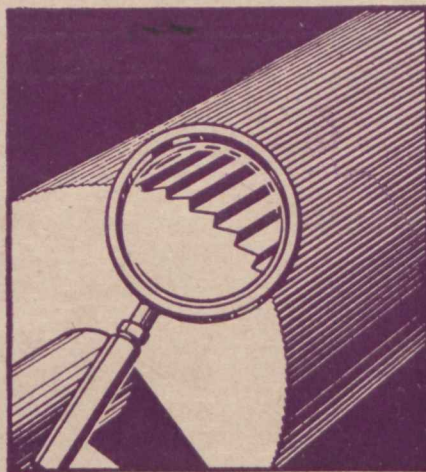
on mudel „GN“ oma lihtsa käsitusviisi, otstarbeka ja tugeva konstruktsiooni ja suure töövoime tõttu osutunud meie oludes kõige paremaks.

Vastavalt erikokkuleppele MIAG suurtehastega omame ainuõiguse Eestis ehitada neid vältstooli MIAG originaal-mudelite järgi.

MIAG suurtehaste
ainuesindus
EESTIS

Tunnustatud häduses sisseseaded ja masinad püüli-, lihtjahu-, kruubi-tangu-

*veskitele ja
seemnepuhastuse
jaamadele*

Püüli-valtside rihveldamine ja lihvimine.

Soodsad maksutingimused. Töö eest vastutus.

VESKIMASINATE- & METALLITÖÖSTUS

»TARMA«

END. F-ma H. TIELS & Ko • TARTUS, VAKSALI 25, TELEFON 22-00

P. Jänese

veskimasinate tööstus

TARTUS, TIIGITÄN. 61, TELEFON 24-99

Püülivaltside lihvimine ja riffeldamine

kahel kiir-riffelpingil asjatundlikkude ja vilunud meistrite poolt

Valtside riffel tehakse vastavalt püüli sortidele

Hinnad väga soodsad!

Järjekorda oodata ei tule!

Jõudis kohale värske hollandi

veskikivi valamismaterjal:

magnesiit • kloormagneesium • smirgel • kvarts • hall räni

Erilise uudisena: **elektrokorund ja siliitsiumkarbiit**

Alati ladust saadaval: kõikides numbrites eriti tugev kolmekordne eht šveitsi

püüli- ja mannasiid

Välismaa kruubimasina plekid • Traatsöelad ja kranner

**Igasugused jahuveski sisseseaded ning veskimasinad
laost ja tellimise peale**